

والدین بدانند!

فهرست نکات اساسی که کودکان در خانه و قبل از ورود به اجتماع از والدین می‌توانند یاد بگیرند:

۱. خود را دوست داشته باشند؛
۲. به رفتارهای دیگران توجه کنند و رفتار خدایی کنند؛
۳. از کلمات برای برقراری ارتباط استفاده کنند؛
۴. تفاوت بین فکر و عمل را درک کنند؛
۵. کنجکاوی کنند و از پرسیدن دریغ نورزند؛
۶. دریابند که سؤال‌های پیچیده، پاسخ‌های ساده‌ای ندارند؛
۷. شکست و عدم موفقیت را مقدمهٔ پیروزی بدانند و کنار آمدن با شکست را بخشی از رشد بدانند؛
۸. به بزرگ‌ترها اعتماد کنند؛
۹. تصمیم‌گیری را بیاموزند و از اندیشهٔ خود بهره بگیرند و مستقل عمل کنند؛
۱۰. بدانند که در چه مواقعی می‌توانند به بزرگ‌ترها تکیه کنند و از راهنمایی و مشورت آن‌ها بهره بگیرند.

رشد آموزش

۱۳

دستگاه

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی
دفتر انتشارات کمک آموزشی

فصل نامه آموزشی، تحلیلی و اطلاع رسانی
برای مربیان مراکز پیش دبستانی، دانشجویان و کارشناسان آموزشی

دوره سوم / شماره ۲ / زمستان ۱۳۹۰
شمارگان: ۱۳۰۰۰ نسخه

E-mail: pishdabestani@roshdmag.ir
www.roshdmag.ir

مدیر مسئول: محمدناصری
سر دبیر: فرخنده مفیدی
هیئت تحریریه:
مرتضی مجدفر
مرتضی طاهری
فریده عصاره
مسعود تهرانی فرجاد
شیرین برزین
مدیر داخلی: شهلا فهیمی
ویراستار: ملیحه حجازی بخش
طراح گرافیک: مهسا قیابی

قابل توجه نویسندگان و مترجمان محترم

● مقاله‌هایی را که برای درج در مجله می‌فرستید، باید با آموزش پیش دبستانی مرتبط باشند و قبلاً در جای دیگری چاپ نشده باشند. ● مقاله‌های ترجمه شده باید با متن اصلی هم خوانی داشته باشد و متن اصلی نیز همراه آن باشد. ● چنانچه مقاله را خلاصه می‌کنید، این موضوع را قید بفرمایید. ● مقاله یک خط در میان، در یک روی کاغذ و با خط خوانا نوشته و یا ماشین شود (مقاله‌ها می‌توانند با نرم‌افزار ورد - Word - و بر روی لوح فشرده (CD) یا فلاپی و یا از طریق پست الکترونیکی مجله نیز ارسال شوند). ● نشر مقاله باید روان و از نظر دستور زبان فارسی درست باشد و در انتخاب واژه‌های علمی و فنی دقت لازم مبذول شود. ● محل قرار گرفتن جدول‌ها، نمودارها، شکل‌ها و عکس‌ها در متن مشخص رسیده ● مجله در، رد قبول، ویرایش و تلخیص مقاله‌های رسیده مختار است. ● آرای مندرج در مقاله ضرورتاً مبین رأی و نظر مسئولان رشد آموزش پیش دبستانی نیست، بنابراین، مسئولیت پاسخ‌گویی به پرسش‌های خوانندگان با خود نویسنده یا مترجم است. ● مجله از عودت مطالبی که برای چاپ مناسب تشخیص داده نمی‌شود، معذور است.

تلفن پیامگیر نشریات رشد: ۸۸۳۰۱۴۸۲
کد مدیر مسئول: ۱۰۳
کد دفتر مجله: ۱۱۳
کد امور مشترکین: ۱۱۴

بچه‌ها بازم برف میاد، خواب سفید و سرد میاد / ۲ سر دبیر
شعر کودک ابزار آموزش نیست / ۴ آسمانه آزاد
تو خود حدیث مفصل بخوان از این مجمل / ۹ مسعود تهرانی فرجاد
این لقمه را بخور ... / ۱۰ دکتر مرجان گودرزی
داستان‌های قدیم با جالبه جدید / ۱۲ علی حسینعلی پور نادانسته‌ها در مورد کودک کن به مراتب بیشتر از دانسته‌ها در مورد
بیش دبستانی نیست / ۱۵ شهلا فهیمی
در آفاق دور دست / ۲۰ دکتر افسانه سنه
والدین نخستین معلمان کودک / ۲۲ مرتضی طاهری
ساختار یک فعالیت زبان آموزی در مناطق دوزبانه / ۲۶ فریده عصاره
چگونه به رشد اجتماعی کودک و غذای سالم / ۳۰ اصغر ندیری
تربیت شایسته حق کودک است / ۳۶ دکتر مرجان لریکیان
فضای آموزشی مراکز پیش دبستانی / ۳۹ ابرسا سلیمانی
شیوه آموزش بیویا / ۴۲ اوچید حاج سعیدی
معرفی کتاب / ۴۶ رسولان پاسخ دهند! / ۴۸

نشانی دفتر مجله:
تهران، ایرانشهر شمالی، پلاک ۲۶۶
صندوق پستی ۱۵۸۷۵/۶۵۸۵
تلفن: ۸۸۴۹۰۲۳۴ (داخلی ۴۲۹)
نشانی امور مشترکین: تهران، صندوق پستی ۱۶۵۹۵/۱۱۱
تلفن: ۷۷۳۳۶۶۵۶ - ۷۷۳۳۶۶۵۵
چاپ: شرکت افست (سهامی عام)

بچه‌ها باز م برف میاد خواب سفید و سرد میاد

سوز و سرمای زمستان، نباید ما را از بازی با کودکان و توجه به بازی‌های آنان دور نگه دارد. غفلت نکنیم که مبنای اساسی آموزش‌های کودکان در دوران اولیه زندگی و رشد شناختی، عاطفی و اجتماعی و البته جسمانی کودکان است که بازی محور اساسی شکل‌دهی به آن‌ها است. در حقیقت به جز خوردن، خوابیدن و عمل دفع، همه رفتارهای دیگر کودکان را می‌توان به نوعی بازی تلقی کرد، زیرا همه به نوعی سودمند و سازنده‌اند.

چه باورهای قشنگی مادر بزرگ‌ها داشتند که «بین بچه چشه، آخه امروز بازی نمی‌کنه» و «مگه بچه امروز کسل و مریضه، نمی‌بینم با بچه‌ها بازی کنه». این گفته‌های نغز گویای واقعیت بازی کودکان در همه حال و توجه به جو عاطفی و روانی و نه صرفاً فیزیکی بازی‌هاست. جو عاطفی جوی است که کودکان در آن بتوانند احساس امنیت کنند و قادر باشند نسبت به محرکات فیزیکی و شناختی ارائه شده از طرف مربی، همسالان و بزرگ‌ترها واکنشی مطلوب را نشان دهند. مربی باید برای کودکانی که با آن‌ها سر و کار دارد، در هر سنی که باشند، محیطی سرشار از اعتماد به وجود آورد و در استمرار آن کوشش لازم به عمل آورد. مربی با استفاده از تشویق‌های درست و به موقع می‌تواند در تأمین بهداشت

**جو عاطفی
سازنده جوی است که
کودکان در آن بتوانند
احساس امنیت کنند و قادر
باشند نسبت به محرکات فیزیکی
و شناختی ارائه شده از طرف
مربی، هم‌سالان و بزرگ‌ترها
واکنشی مطلوب را نشان
دهند**

**مربی با استفاده از
تشویق‌های درست و به
موقع می‌تواند در تأمین
بهداشت روانی و عاطفی
دانش‌آموزان اثری قاطع و
مثبت بر جای بگذارد**

روانی و عاطفی دانش‌آموزان اثری قاطع

و مثبت بر جای بگذارد.

جو عاطفی در کلاس و محیط‌های آموزشی کودکان علاوه

بر پرورش رفتار خلاق می‌تواند موقعیت‌هایی را فراهم آورد تا آن‌ها ضمن

احساس ارزشمندی، تعلق و قدرت و اعتماد به نفس کودکانه و طبیعی بازی کنند. اما

فضای خارج از کلاس و اتاق‌ها را نیز نباید در این زمینه فراموش کرد.

در زمستان، به بچه‌ها یاد بدهیم که در اتاق‌ها سنگر نگیرند و به بهانه سرما و سوز آن و ترس

از بیماری و سرماخوردگی، کنار بخاری و وسایل گرمایی کز نکنند یا در کنار تلویزیون و رایانه‌ها و

در فضای بسته ننشینند. به آن‌ها بیاموزیم که بازی‌های سرشار از تحرک در این فصل به سرزندگی و

شادابی آن‌ها می‌افزاید. به آن‌ها دوستی با طبیعت سرد و درک زیبایی‌های فصل زمستان را یاد دهیم. تدارک

بازی‌های زمستانه خارج از کلاس و ایجاد جو عاطفی و روانی سازنده در ترغیب و روحیه‌دهی به کودکان سهم

مؤثری دارد و سلامت و بهداشت آن‌ها را به نحو بارزی تأمین می‌کند. مدیران نیز باید در تغییر باورهای والدین

و رفع نگرانی‌های آن‌ها در این زمینه تلاش کنند.

در فصل بهار آفرین زمستان، شاهد رویدادها و مناسبت‌های تازه‌ای هستیم که از آن جمله می‌توان به

میلااد حضرت عیسی (ع)، روز ملی ایمنی در برابر زلزله، ولادت امام کاظم (ع)، روز احسان و نیکوکاری و روز

درختکاری اشاره کرد.

هر یک از این مناسبت‌ها بهانه و مرجع بسیار خوبی برای برنامه‌سازی در مراکز پیش از دبستان و در تمام

سطوح تحصیلی است. همه کودکان را باید به حضور در آماده‌سازی این برنامه‌ها تشویق کرد و با تنظیم برنامه‌هایی

متنوع به آن‌ها کمک کرد تا به درک واقعی و درستی از پیام این رویدادها دست یابند. بکوشیم تا کودکان در فصل

خفتگی درختان و زمین، زنده باشند و زندگی کنند. در پایان، سیاست‌گذار تلاش و دقت مربیان، مدیران و والدین کودکان

هستیم.

سردبیر

در نشست آسیب‌شناسی شعر کودک مطرح شد

قسمت اول

شعر کودک ابزار آموزش نیست

تنظیم: سمانه آزاد

کلیدواژه‌ها: شعر کودک، شعرهای آموزشی، ادبیات کودکان

اشاره

از آن جاکه تأثیر زبان شعر، به خصوص در دوران کودکی، انکار ناپذیر است و مریبان مراکز پیش‌دبستانی و حتی معلمان مقاطع بالاتر، از این زبان برای آموزش استفاده می‌کنند، اما آیا شعر ابزاری برای آموزش محسوب می‌شود؟ آیا ذهنیت آموزش محور در شعر کودک، ذهنیت درستی است و یا به قول اسدا... شعبانی خیانت به ادبیات کودک و ضایع کردن حقوق کودکان است؟ این‌ها بخشی از سؤال‌هایی است که در جلسه «آسیب‌شناسی شعر کودک در مراکز پیش‌دبستانی» به آن‌ها پاسخ داده شد.

در این جلسه که با همت فصل‌نامه رشد آموزش پیش‌دبستانی برگزار شد، دکتر فرخنده مفیدی سردبیر و مرتضی طاهری از اعضای هیئت تحریریه مجله رشد آموزش پیش‌دبستانی، مصطفی رحماندوست، اسدا... شعبانی و فریبرز لرستانی از شاعران حوزه کودک و آزاده فضالی دانش‌آموخته رشته آموزش پیش‌دبستانی حضور داشتند که به بحث درباره شعر و ذهنیت آموزش محوری در شعر کودک پرداختند.

در ابتدای این جلسه فرخنده مفیدی با اشاره به این که شعر زبانی فرامرز است که برای انعکاس افکار، اندیشه و ابزاری برای آموزش و ارتقا رشد شناختی و عاطفی کودکان است و بنابراین می‌تواند جایگاه خوبی در دوره پیش‌دبستانی داشته باشد، هدف از برگزاری نشست را این‌گونه تشریح کرد: «هدف از برگزاری این نشست آسیب‌شناسی وضعیت موجود شعر در مراکز پیش‌دبستانی است. شما به عنوان شاعر شعر کودک را در مراکز آموزشی مان چگونه ارزیابی می‌کنید؟ شعر کودک باید چه شاخص‌ها و معیارهایی داشته باشد؟»

رشد آموزش پیش‌دبستانی
دوره سوم، شماره ۲
زمستان ۱۳۹۰

۴

آموزش محوری در شعر کودک ساوای است با خیانت به ادبیات کودک

اسدا... شعبانی، کسی است که انس دیرین با شعر کودک دارد و در این حوزه فعالیت می‌کند، از تجربه خود برای سامان بخشیدن به شعر در مراکز پیش‌دبستانی و مهدهای کودک اشاره کرد و گفت: «در ابتدای دهه ۶۰ تلاش کردیم تا منابعی را جمع‌آوری کنیم که در دسترس مربیان بود که به تولید کتاب «شعر شکوفه‌ها» انجامید.»

در آن زمان مربیان معمولاً شاعر بودند و شعر می‌گفتند. کم‌تر شعرهایی هم از شاعران به مراکز پیش از دبستان راه یافته بود که عموماً مناسب نبودند. یعنی به لحاظ زبان دور از دنیای خردسالان بودند. به لحاظ تکنیک هم کمتر شعری یافت می‌شد که بی‌اشکال باشد. بنابراین، از آن‌جا که مربیان به منبع دسترسی نداشتند و شعرهای شاعران هم مناسبیت چندانی با دوره پیش از دبستان نداشت، خود مربیان ترانه‌هایی می‌ساختند و یا از آن‌چه در ذهن داشتند استفاده می‌کردند. بنابراین ما با مجموعه‌ای از شعرهایی روبه‌رو شدیم که حتی برخی از آن‌ها غلط‌آموز بود. ما هنگامی که از مربیان خواستیم تا شعرها را برایمان بفرستند، در

دفتر تألیف آن‌ها را مورد بررسی قرار دادیم و تعدادی از آن‌ها را با همکاری **اصغر واقفی** بازآفرینی کردیم. در حاصل کار یعنی کتاب «شعر و شکوفه‌ها» چند شعر از ایشان هم بود که بیشتر مضمون‌های شهری داشت. ویرایش شعرها هم به عهده بنده بود که بچه‌ها هم از شعرها استقبال کردند.

قرار بود ما موقتاً جزوه‌ای را در اختیار مربیان قرار دهیم و در صورت امکان آن‌را کامل و منتشر کنیم. زنده یاد **منوچهر ترکمان** این جزوه را به صورت کتاب به انتشارات مدرسه سپرد و منتشر کرد که بعدها در کتابی به نام «خرمن شعر خردسالان» به چاپ رسید. ولی متأسفانه شاهد هستیم که بعضی از شعرها بدون ارزیابی از طریق بعضی ناشران به چاپ رسیده است.

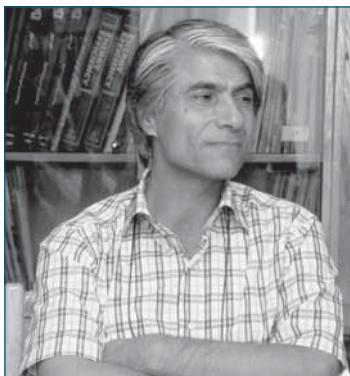
بنابراین بسیاری از آن‌ها را از بین بردم تا فقط شعرهای خوب باقی ماند. و آن‌ها را در کتابی به نام «خرمن شعر خردسالان» چاپ کردم.»

شعبانی درباره دلیل نامناسب بودن بخشی از شعرهای «شعر و شکوفه‌ها» گفت: «در نزدیک به ۹۰ درصد شعرها، شاعران یا مربیان ذهنیت آموزش محور داشتند. آن جزوه‌ای که موقتاً در دسترس مخاطبان قرار دادیم نیز تقریباً ذهنیت آموزش محور داشت. یعنی ما شعر را مانند ابزار یادگیری به کار بردیم؛ کاری که به شدت غلط است. آقای رحماندوست و دیگر دوستان و همکاران

می‌دانند که ما بعد از سال‌ها به این شناخت رسیدیم که ابزاری پنداشتن شعر و قصه کودک، نوعی خیانت به ادبیات کودک و ضایع کردن حقوق کودکان است.

آموزش، ادبیات و هنر هر کدام جایگاه خود را دارد. این‌ها در کنار هم، یک‌دیگر را کامل می‌کنند. من در کتاب «خرمن شعر خردسالان» نزدیک به ۸۰ صفحه درباره این موضوع صحبت کرده‌ام و معیارم را در شعر کودک مشخص کرده‌ام.»

وی در ادامه افزود: «تلاش من این است که ذهنیت آموزش محور را از نظام آموزشی کشور در رابطه با شعر و قصه پاک کنم. متأسفانه تصور اغلب مدیران آموزشی از شعر و قصه کودک، ابزاری بودن آن است و در همه‌جا این موضوع را اعمال می‌کنند. ما تلاش می‌کنیم که بگوییم مسائل ذوقی با ابزاری پنداشتن آن غلط است. در شعر خوب خردسالان و کودکان، مفاهیم آموزشی جایگاه خود را دارد، اما با زبان غیرمستقیم و هنری بیان می‌شود. متأسفانه، در سطح ملی با مشکل مواجهیم که بتوانیم حرفمان را به کرسی بنشانیم. من در همه جا گفته‌ام که شعر ابتدا باید شعر باشد. اگر شعر مناسب بچه‌های پیش‌دبستانی باشد، در ذات خود آموزش‌های رایج را هم دارد.»

اسدالله شعبانی: تلاش من این است که ذهنیت آموزش محور را از نظام آموزشی کشور در رابطه با شعر و قصه پاک کنم

می‌خواستند مهندس و دکتر شوند اما از بد حادثه مربی شده‌اند؟ حال فرض کنید با این اوضاع به آن‌ها دستور داده می‌شود که به مناسبت‌های گوناگون به بچه‌ها شعر یاد دهند. آن‌ها که حوصله، وقت و گاهی امکانش را ندارند، کمی جست‌وجو می‌کنند و اگر چیزی پیدا نکردند، خودشان چیزی می‌گویند. به یاد دارم به مهد کودکی رفتم که بچه‌ها به مناسبت تولد پیامبر (ص) شعر می‌خواندند. «به دنیا آمد احمد/ تولد شد محمد!» واقعاً کودک با این شعر چه چیزی یاد می‌گیرد؟ چه اتفاقی برای کودکی که این شعر را می‌خواند می‌افتد؟

با مربی که صحبت کردم، او گفت که: «چاره‌ای نداشتم! برای تولد حضرت محمد (ص) دنبال شعر می‌گشتم و چون پیدا نکردم خودم این شعر را گفتم!»

شعر لذت بخش

در ادامه جلسه رحماندوست به تقسیم‌بندی شعر کودک پرداخت و گفت: «از نظر من بخشی از شعر خردسال از زبان بزرگسال است. مانند ترانه‌های ناز آوا و نوازش قرن هاست که در کشور ما و با زبان فارسی در حال تغییر وجود دارد و پابرجاست. پس بخشی از این موضوع، شعرهایی است که

بردن از بازی را آموزش می‌دهیم. وقتی با آموزش محوری در شعر کودک موافق نیستیم، منظورمان این است که بزرگسال کودک را با شعر وادار به کاری می‌کند. ما در کشورمان از گذشته‌های دور تاکنون دو تفکر تربیتی داشته‌ایم: یکی آن که می‌گوید:

«چوب تر را هر آن چه خواهی پیچ نشود خشک جز به آتش راست.»
و تفکر دوم می‌گوید: «تربیت ناهل را چون گردکان بر گنبد است.»

اما واقعیت این است که کودک به تنهایی بوم بی‌رنگ یا چوب تری که هرطور می‌خواهیم بپیچانیم نیست هر کودکی به دلیل این که در فضای خانوادگی، تربیتی، فرهنگی و اجتماعی متفاوتی رشد می‌کند، رنگ خاصی دارد که دانشمندان نام این رنگ را ژنیتک و وراثت می‌گذارند. پس هنر هنرمند جایی تأثیر گذار است و به درد می‌خورد و شعرهای آموزش محور بی‌فایده هستند. در این شعرها انعطاف‌هایی هست که شاید نتواند گروهی را مورد خطاب قرار دهد،

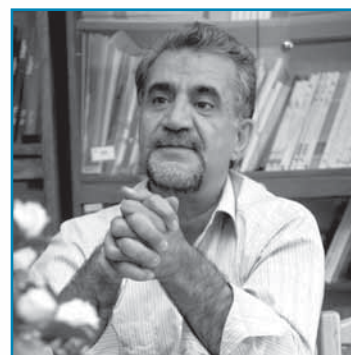
مصطفی رحماندوست: لذت بردن حتماً به این معنی نیست که از شعر چیزی یاد بگیرد، بلکه به این معنی است که بتواند با آن بازی کند و میان والدین و مربی با بچه ارتباط عاطفی برقرار شود

اما حتماً گروهی دیگر را می‌تواند. مثلاً شاید شعری که درباره سطل زباله برای کودک سروده شده است به ریختن زباله در سطل منجر نشود، اما از این که سطل زباله در خانه هست لذت می‌برد و به آن می‌خندد. همین موضوع می‌تواند در او تأثیر بگذارد.»
او افزود: «بی‌تردید به رسمیت شناختن زندگی کودک کار مربی نیست. چند درصد از مربیان مراکز پیش دبستانی

مرز اصلی مابین شعر و غیر شعر، اول از همه شعر بودن نوشته است، به همین دلیل هم من شعرهایی از کتاب «شعر و شکوفه‌ها» را حذف کردم. اما متأسفانه هم‌چنان به دست مربیان می‌رسد که حاصل آن بی‌ثمری تلاش‌های ماست.

بنابراین ذهنیت ما این است که «شعر» به دست بچه‌ها برسد. اگر شعر واقعی که از حداقل‌ها برخوردار باشد به دست مخاطبان برسد، ذهنیت مربیان هم تغییر می‌کند و به خودشان اجازه نمی‌دهند که گمان کنند شاعر هستند و شعر بگویند. اگر هم استعدادی دارد آن را تربیت می‌کند تا شاید شاعر خوبی شود. اما ابتدا اجازه می‌دهد که شعر مناسب وارد مهد شود.»

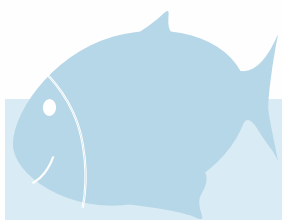
سر دبیر فصل‌نامه رشد آموزش پیش دبستانی در تأیید سخنان شعبانی گفت: «پس از دیدگاه شما، یکی از آفات حوزه شعر کودک ذهنیت آموزش محوری آن است و کودک وقتی بداند که قصد آموزش دادن آن‌ها را دارید دوری می‌کنند. نکته دیگر این است که شاعر شعر می‌گوید و مربیان شعر را

به کار می‌گیرند، مگر این که مربی شاعر باشد یا ذوق هنری داشته باشد.»

هر شعری آموزشی دارد اما...

مصطفی رحماندوست، دیگر شاعر حوزه کودک، افزود: «همه شعرها آموزش محور هستند، یعنی در هر شعری آموزشی وجود دارد؛ حتی در شعرهای بی‌معنی که فقط بازی هستند. بازی و لذت

که تنها ۴۲ روز از بارداری اش می گذشت یعنی حسگرها حرکتی از یک جنین ۴۲ روزه را ثبت کرده بودند. در جنین های بزرگ تر، حرکتها واضح تر بودند. در پایان این آزمایش، مادرها برای کودکانشان شعر یا قصه می گفتند. بعدها که مطالعه کردم، متوجه شدم دلیل تأثیر قصه و قصه گویی در خانه و خانواده این است که اولین صدایی که انسان می شنود صدای مادری است و گمان می کند آرامش بخش تر از این صدا وجود ندارد.»

این شاعر از این تجربه و آزمایش چنین نتیجه گیری کرد: «پس ما می توانیم برای پیش از تولد نیز شعر و قصه داشته باشیم

و انتظار تأثیر گذاری هم داشته باشیم؛ من با این آزمایشها مطمئن شدم. توصیه هایی که به مادران باردار درباره غذا خوردن و دعا کردن می شود، تنها شعار دینی نیستند، بلکه شعائر تأثیر گذاری بر آینده فرزندانمان هستند.»
 فرخنده مفیدی در این جا چنین نتیجه گیری کرد: «به گفته آقای رحماندوست ما در زمینه شعر کودک طبقه بندی داریم و ویژگی اصلی شعر کودک شادی، لذت و بازی است.» و افزود: «مثلی در شعر گفتن و شعر شنیدن مطرح می شود که من از آن با عنوان «مثلت محبت» یاد می کنم. به این شکل که از طریق شعر گفتن و شعر شنیدن میان والدین، مربی و کودک عاطفه شکل می گیرد.»

رحماندوست به تأثیر شعر بر سلامتی کودک و والدین و حتی مربی هم نگاهی داشتند.

نیست که از شعر چیزی یاد بگیرد، بلکه به این معنی است که بتواند با آن بازی کند و میان والدین و مربی با بچه ارتباط عاطفی برقرار شود. یکی دیگر از ویژگی های این شعرها این است که کودک در تنهایی خودش از آن لذت ببرد. یعنی کودک هنگامی که در تنهایی اش می خواند از آن لذت ببرد که برای رسیدن به این هدف هم شعر باید ویژگی هایی داشته باشد. از جمله این که بخشی از ویژگی های تنهایی و درونی خردسال را پاسخ دهد. البته من دلم می خواست گروه خردسال را تقسیم بندی سنی کنیم و پیش دبستانی فقط یک سال از شش سال خردسالی است

آزاده فضایی: من از شاعر شعر کودک این انتظار را دارم که خودش هم درباره ناشر حساسیت به خرج دهد که متأسفانه کم تر شاهد این موضوع هستیم

و برای مثال درباره گروه ۰ - ۲ ساله ها مسأله ما خاص است.

شعرهایی برای پیش از تولد

در ادامه مصطفی رحماندوست از تجربه جالب خود درباره تأثیر شعر بر کودک در دوران جنینی یاد کرد و گفت: «مدتها پیش من با چند تن از پزشکان زنان و زایمان مشورت کردم و از آن ها خواستم چند خانم باردار را به من معرفی کنند که طی آن دوران برای انجام دادن تعدادی آزمایش با آن ها در تماس باشیم. با همکاری این پزشکان این اتفاق افتاد و من در این دیدارها شعر می خواندم و قصه می گفتم و مادران گوش می کردند. از سوی دیگر پزشکان به وسیله حسگرهایی حرکت های جنین را ثبت می کردند که واقعاً نتایج عجیبی داشت. یکی از نتایج واقعاً شگفت آور مربوط به خانمی بود

بزرگسالان برای بچه ها می خوانند تا هم با آن ها بازی کنند و هم به آن ها عاطفه بدهند. ما به شعرهایی نیاز داریم که برای برقراری ارتباط عاطفی با کودک تا پدر و مادر و مربی با خواندن آن به کودک عاطفه دهند. در سال های اخیر، در این رابطه تلاش های زیادی شده است. ما و برخی از دوستان کارهایی در این زمینه انجام دادیم. ما تا مدتی فکر می کردیم که فقط کودک باید از شعر لذت ببرد، اما بعد نظرم ان عوض شد. شعری که هم به والدین و هم به کودک لذت بدهد تأثیرگذار نیز است.

وقتی کتاب «بازی با انگشتان» من منتشر شد، سوئدی ها خواستار ترجمه و انتشار آن شدند. وقتی دلیل انتخاب آن ها را پرسیدم، گفتند: «گفتن قصه برای بچه ها، هر روز و شب واجب است و اگر برای کودکی قصه نگویند می تواند شکایت کند. یکی از تنبیه هایی هم که ممکن است اتفاق بیفتد نگفتن قصه است. اما در عین حال پدر و مادرانی هستند که نمی خواهند یا نمی توانند قصه بگویند. ما برای این دسته افراد «بازی با انگشتان» را انتخاب کردیم چون در طی مدت کوتاه پدر یا مادر دست کودک را می گیرد و با انگشتانش بازی می کند. بعد از این گفت و گو، فهمیدم که شعر من خوب نبوده، این شیوه سنتی ما خوب بوده که ما به آن توجه نداشتیم.

لازم است برای ارتباط عاطفی و شیرین بچه ها با والدین شعر داشته باشیم. یکی از ویژگی های این شعرها این است که بچه ها از آن لذت ببرند. لذت بردن حتماً به این معنی

فریبرز لرستانی

در واقع، به گفته ایشان، غیر از ظاهر شعر باید به نفوذ و سازندگی آن توجه داشته باشیم چرا که انسان از طریق شعر به موضوعاتی پی می برد که چه بسا پنهان باشند.»

مربیان، بی خبر از فضای شعر

آزاده فضائلی دانش آموخته رشته آموزش پیش دبستانی که مسئولیت تدریس به مربیان مراکز پیش دبستانی را نیز بر عهده داشته است، درباره تجربیات خود گفت: «علاوه بر این که من با مسئولان و مربیان مهدهای کودک سر و کار دارم، دغدغه فکری من همیشه کودک بوده و هست.

در ابتدا، من باید دو نکته را به عنوان مقدمه عرض کنم. ما گاهی با پدر و مادرهایی روبه رو می شویم که هیچ انتظاری از آموزش در مهد کودک ندارند و فقط می خواهند که از کودکشان نگهداری شود تا جایی که یکی از والدین طبقه متمول از من پرسیدند شما چرا مرکز شبانه روزی ایجاد نمی کنید که ما فرزندانمان را به آنجا بیاوریم و خیالمان از بابت نگهداری راحت باشد؟ چنین والدینی هیچ توقعی از مهد کودک ندارند. در مقابل ما مربیانی داریم که به دلیل مشکلات گوناگون تأمین مالی نیستند و به این دلیل مربی مهد شده اند. بنابراین ما با این دو معضل روبه رو هستیم

یکی دیگر از مشکلات مربوط به صنعت نشر کشور است. بزرگ ترین رویداد فرهنگی کشور در حوزه کتاب، نمایشگاه بین المللی کتاب تهران است که وقتی به عنوان مخاطب و بازدیدکننده وارد بخش کودک و نوجوان می شوید نمی توانید نفس بکشید. هم چنین

فرخنده مفیدی: به نظر می رسد جامعه ما بیش تر شعر را در حوزه برنامه آموزشی می بیند و در زندگی مان جاری و ساری نیست. بنابراین باید در خصوص نقش و اهمیت بیش تر شعر در زندگی طبیعی کودک، مسئولانه تر فکر کنیم

در نمایشگاه کتاب دیده می شود که برخی ناشران گمنام چند عنوان کتاب را به قیمت پایین عرضه می کردند در این اوضاع که والدین هیچ انتظاری ندارند و فضای آموزشی هم مشکلاتی دارد، فضای نشر باید پشتیبان شما به عنوان شاعر باشد. شاید این سه مسأله فی نفسه آسیب شناسی شعر کودک محسوب نشود، اما شعر را بسیار تحت تأثیر قرار می دهد.

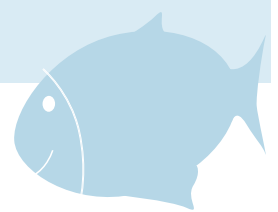
خوشبختانه، هنوز در مهدهای کودک شعر حذف نشده است. پس ما هنوز شعر را در فضای آموزشی مان مؤثر می دانیم و در همه مهدها شعر هنوز نقش دارد. این نکته خوشایندی است که همیشه به من قوت قلب می دهد. اما متأسفانه فضای آموزشی ما از فضای تولیدات شعری اطلاعی ندارد. نخستین کاری که من در جهاد دانشگاهی و تدریس به مربیان مهد انجام می دادم، معرفی ناشران بود. تا وقتی وارد فضای نمایشگاه کتاب می شونید بدانند که برای چه ناشرانی وقت صرف کنند. من از شاعر شعر کودک

این انتظار را دارم که خودش هم درباره ناشر حساسیت به خرج دهد که متأسفانه کم تر شاهد این موضوع هستیم.»

استاد دانشگاه علامه طباطبایی و سردبیر فصل نامه رشد آموزش پیش دبستانی نیز به نکته های ظریف و پرمغزی اشاره کردند. ایشان به بیان تعدادی عوامل تأثیرگذار در این زمینه پرداختند. گاهی مربیان ناآگاه هستند و ویژگی های اصلی مربی را ندارند و البته والدینی که انتظاراتشان معقول و از سر آگاهی نیست. اگر والدین و مربیان و صنعت نشر، شاخص ها و متغیرهای تأثیرگذار داشته باشند، نگاه اساسی ما این گونه می شود که شعر حذف شدنی نیست، چرا که کودک با شعر زندگی می کند و جایگاه شعر مانند خمیرمایه ای است که باید براساس آن، برای کودک برنامه ریزی کنیم. حتی برخی معتقدند که شعر کودک باید فعال باشد و راز ماندگاری و تأثیرگذاری شعر کودک هم موزونی و تحرک و فعال بودن آن است. شعر باید در زندگی روزمره کودک جاری باشد و اصولاً نگاه طبیعی به زندگی همان شعر است. پس باید از همان ابتدا، چه در برنامه های آموزشی و چه در برنامه های خانوادگی و جامعه، احساس شعری را در فرزندانمان بیورانیم تا با شعر زندگی کنند.

به نظر می رسد شما شاعران نیز باید از این دریچه به شعر کودک بنگرید که چون شعر در زندگی طبیعی کودک جاری است، والدین هم در زندگی روزمره می توانند با آهنگ و موزون با فرزندان خود صحبت کنند. اما به نظر می رسد جامعه ما بیش تر شعر را در حوزه برنامه آموزشی می بیند و در زندگی مان جاری و ساری نیست. بنابراین باید در خصوص نقش و اهمیت بیش تر شعر در زندگی طبیعی کودک، مسئولانه تر فکر کنیم.»

ادامه این میزگرد را در شماره بعد بخوانید.

مسعود تهرانی فرجاد

تو خود حدیث مفصل بخوان از این مجمل

سالیان زیادی است که افراد حقیقی و حقوقی گوناگون در حوزه آموزش قرآن به کودکان زیر هفت سال (دوره پیش دبستان) سعی و تلاش فراوان داشته و دارند. شورای عالی انقلاب فرهنگی در مصوبه سال ۱۳۷۷، تمامی مسائل آموزش پیش دبستانی در نهادهای دولتی (اعم از بهزیستی و ...) و غیردولتی (اعم از مراکز و مؤسسات قرآنی و ...) را به وزارت آموزش و پرورش تفویض کرده است. براساس این مأموریت و رسالت، آموزش و پرورش با پرداختن به کارشناسی‌های لازم و اجرای آزمایشی برنامه‌های مناسب در این دوره، سرانجام «برنامه انس با قرآن کریم» را از سوی شورای عالی آموزش و پرورش به تصویب رساند (مصوبه سال ۱۳۸۷، جلسه ۷۷). این برنامه درصدد ساماندهی و توسعه فعالیت‌های قرآنی مراکز و مؤسسات دولتی و غیردولتی است و تاکنون جلسات و دوره‌های آموزشی و توجیهی برای تبیین آن برگزار شده است. برنامه انس با قرآن در واقع راهنمای رسیدن به وضعیت مطلوب نسبت به وضعیت فعلی در حوزه قرآن پیش دبستان است.

در این نوشتار، به مقایسه جهت‌گیری‌های برنامه‌های فعلی برخی مؤسسات و مراکز قرآنی و تأکیدات اساسی برنامه مصوب انس با قرآن کریم در دوره پیش دبستان در جملات کوتاه می‌پردازیم. تو خود حدیث مفصل بخوان از این مجمل.

برنامه‌های فعلی	برنامه مصوب (وضعیت مطلوب)	مزیت برنامه مصوب
آموزش قرآن به کودکان	انس با قرآن در کودکان	علاقه‌مندی به یادگیری قرآن
آموزش توسط مربیان جداگانه در هر بعد رشدی (ارتباط کودک با چند مربی)	انجام همه فعالیت توسط یک مربی (ارتباط کودک با مربی)	روز مناسب عاطفه کودک با حضور یک مربی
آموزش یک بعدی (تأکید بر یک هدف)	آموزش جامع (تأکید بر تلفیق همه اهداف انس با قرآن)	جذابیت و تنوع محتوا
تأکید بر رسیدن تمامی کودکان به یک توانایی مشخص (تأکید بر رسیدن به محتوای خاص)	عدم تأکید بر رسیدن به یک حد خاص یادگیری	عدم تأکید بر محتوا محوری
بعضاً قهرمان‌پروری	موفقیت همه کودکان	احساس موفقیت و تقویت اعتماد به نفس در تک تک نوآموزان
مقایسه کودک با دیگران	مقایسه هر کودک با خودش	" " "
مجری انتظارات والدین	هماهنگ و همراه کردن والدین با انتظارات کارشناسان برنامه انس با قرآن	توجیه و اقناع والدین

شما نیز می‌توانید با مطالعه دقیق راهنمای برنامه انس با قرآن و تحقیق و مشورت با کارشناسان در این حوزه، مواردی را به فهرست بالا بیفزایید و به دفتر مجله رشد پیش دبستانی ارسال کنید.

اشاره

سؤال‌های مهمی درباره رفتار تغذیه‌ای و گسترش فزاینده چاقی کودکان مطرح است. در این خصوص افراد مهمی تأثیرگذار شناخته می‌شوند. در این مقاله ضمن پاسخ به بعضی پرسش‌های والدین و جامعه درباره کودکان چاق، توصیه‌هایی را نیز در این زمینه ارائه می‌دهیم.

در بحث‌های مربوط به تغذیه کودکان، بعضی افراد ضعف والدین را در مدیریت رفتار تغذیه‌ای کودکان، در نظر نگرفتن محدودیت‌های غذایی و کم‌توجهی به سلامت کودکان را از عوامل تأثیرگذار در بروز چاقی بی‌رویه کودکان امروزی دانسته‌اند.

والدین می‌توانند بر میل غذایی کودکان تا حدودی اثر بگذارند، اما بیش‌تر از آن می‌توانند بر مواد غذایی کودکان، انتخاب در خرید غذاها، روش پخت‌وپز و اولویت‌های غذایی آنان تأثیرگذار باشند. یکی از بحث‌ها و دغدغه‌های مهم در این باره این است که کودکان کجا باید اولویت‌های غذایی خود را یاد بگیرند؟

حجم وسیعی از شواهد پیشنهاد می‌کنند که حتی کودکان ۲ ساله نیز اولویت‌های غذایی خود را از گروه همسال و همتای خود یاد می‌گیرند. در یک مطالعه، محققان کودکانی را که در مراکز پیش‌دبستان به خوردن بروکلی تمایل نشان نمی‌دادند، هنگام غذا خوردن نزدیک کودکانی نشاندهنده خوردن بروکلی را دوست داشتند. به عبارت بهتر، بروکلی خورها جلوی دید کودکان دیگر این سبزی را با اشتها می‌خوردند. یافته‌ها نشان داد که در زمان کوتاهی علاقه و رغبت به خوردن سبزی‌ها و به‌ویژه بروکلی در دسته اول افزایش یافت و مدل همتا توانست زمینه را برای بحث‌های جدی در این باره افزایش دهد.

گفتنی است، بر این اساس می‌توان در مراکز پیش‌دبستان از طریق سازمان‌دهی فضای نشستن کودکان در هنگام غذا خوردن، توجه به الگوهای تغذیه‌ای و نیز مدل قرار دادن رفتار غذایی از طریق همسالان به اولویت‌های غذایی کودکان جهت مناسب‌تری داد. نیز قابل توجه است که در تبلیغات مواد غذایی کودکان معمولاً از تأثیر همسالان غافل نیستند و از شخصیت‌های کارتون برای جذب و برقراری ارتباط با کودکان استفاده می‌شود و این همان روشی است که والدین نیز می‌توانند کودکانشان را به خوردن غذاهای سالم وادارند.

والدین از چه راه‌هایی می‌توانند از چاقی کودکان و افزایش سطح سلامت آنان جلوگیری کنند؟

والدین تا حدودی درباره چگونگی یادگیری کودکانشان درباره غذاهای بهداشتی و تنظیم مصرف مواد و اولویت‌ها و محدودیت‌های غذایی نظارت دارند، ولی افرادی نیز که با والدین کودکان خردسال در ارتباط هستند نیز باید توصیه‌های ترجیحی خود را در خصوص تغذیه کودکان براساس علم دقیق با آنان در میان بگذارند. برای مثال، برای این نظر که «اطفال باید براساس «تقاضا» تغذیه شوند یا یک برنامه تنظیمی دقیق» هنوز شواهد علمی دقیق و موثقی در دست نیست. زیرا بعضی از کارشناسان معتقدند که غذا دادن به کودک

کلیدواژه‌ها: چاقی کودکان، آموزش والدین، نقش گروه همتا، رفتار تغذیه‌ای کودکان.

دکتر مرجان گودرزی

این لقمه را بخور...

مروری بر تأثیر گروه همتا و آموزش والدین بر رفتار تغذیه‌ای کودکان

براساس «تقاضا» می‌تواند حس امنیت را در او ارتقا بخشد و به او کمک کند تا آرام بگیرد و خودتنظیمی پیدا کند. افرادی نیز بر این باورند که تنظیم جدول غذایی و وعده‌های غذایی منظم به کودکان کمک می‌کند تا نشانه‌های گرسنگی را به‌درستی دریابد و هنگام گرسنگی غذا بخورد و با ممانعت از مصرف بی‌رویه وزن قابل‌کنترلی پیدا کند. برای حمایت از هر یک از این دو روش شواهدی هست، اما آن‌چه حائز اهمیت است، نظارت روی مقدار، چگونگی و زمان مصرف مواد غذایی است. زیرا اگر کودک به نشانه‌های گرسنگی غیرحساس شود، برای افزایش وزن آمادگی پیدا می‌کند.

ابهام مشابهی نیز درباره راه‌حل لازم برای مصرف سبزی‌ها و شیوه‌های فرزندپروری والدین وجود دارد. صرف تشویق والدین به گذاشتن سبزی‌ها بر سر سفره در هر روز لزوماً باعث آشنایی کودک با غذای سالم و احتمال بیش‌تر خوردن آن نمی‌شود. زیرا کودکان باید به‌طور واقعی و مکرر و قبل از علاقه‌مند شدن به ماده غذایی آن را مزه کنند. کارشناسان تغذیه معتقدند اگر کودکی را به شیوه «یک لقمه یا تکه بخور» تشویق کنیم، سرانجام کودک به آسانی و خوشحالی بیش‌تر سبزی دوست‌نداشتنی‌اش را مصرف می‌کند. مدل قرار گرفتن والدین به صورتی که مقابل چشم کودک ماده غذایی و به‌ویژه سبزی‌ها را مصرف کنند، تمایل کودک را برای خوردن سبزی‌ها بیش‌تر می‌کند.

بعضی والدین از شیوه‌های تشویقی و حتی تهدیدی خاصی برای وادار کردن کودک به خوردن غذاهایی که

توصیه‌های کاربردی

● متخصصان باید دربارهٔ تمرین غذا خوردن صحیح و الگوهای تغذیه‌ای مناسب به والدین آموزش‌های لازم را بدهند و محدودیت‌های تأثیر والدین و شیوه‌های فرزندپروری را به آن‌ها گوشزد کنند. این مسأله به‌ویژه دربارهٔ طبقات اجتماعی محروم کارکرد بیش‌تری دارد.

● باید از والدین برای تغییر نظام‌مند در غذا خوردن کودکان حمایت شود. با توجه به تغییر الگوهای مصرف مواد غذایی و غذا خوردن در موقعیت‌های گوناگون - از جمله در مهدهای کودک و مراکز پیش‌دبستان به‌جای خانه و در کنار والدین و یا بیرون از خانه - والدین به آموزش‌های نوینی نیاز دارند، زیرا موقعیت‌های مختلف، الگوها و گرایش‌های غذایی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

● از وادار کردن کودکان به مصرف غذاها به‌صورت تهدیدآمیز پرهیز شود و مدل قرار دادن والدین و هم‌تابان و هم‌کلاسی‌ها جایگزین یا تشویق شود.

● آموزش والدین خطر افزایش وزن را در کودکان کاهش می‌دهد، اما باید با تغییر در وضعیت بهداشت عمومی و تدبیراندیشی در خصوص عرضهٔ غذاهای سالم، خوش‌مزه، ارزان و متناسب با سطح اقتصادی خانواده‌ها از آن‌ها حمایت کرد.

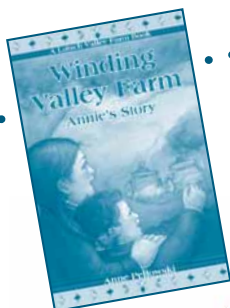
دوست ندارد، استفاده می‌کنند. متأسفانه، این شیوه‌ها به‌صورت قطعی سبب کاهش اولویت برای خوردن سبزی خاصی نخواهد شد. مثلاً بیش‌تر والدین به کودک می‌گویند که حتماً باید بشقاب خود را تا ته بخورد و یا غذای زیادی برای او می‌کشند تا مجبور شود آن را تمام کند. یا اظهار می‌دارند که تا کودک اسفنج و یا سبزی خاصی را نخورد، نمی‌تواند غذای اصلی را مصرف کند یا از دسر بعد از غذا خبری نیست. این‌گونه روش‌های تشویقی یا تهدیدی لزوماً به نتیجهٔ دلخواه والدین نمی‌انجامد، حتی در بسیاری از اوقات الگوهای تغذیهٔ نامناسبی را در کودکان شکل می‌دهد. از جمله این‌که کودک به خوردن غذاها و تنقلات نامناسب پیش از غذا یا خارج از وعده‌های غذایی برای اجتناب از رویارویی با اظهارات والدین گرایش پیدا می‌کند.

تقریباً همان زمانی که **لورا انگلس** و **ایلندر**^۲ در اناقای کوچک در بیگ وودز^۳، در ایالت ویسکانسین شمالی^۴، به دنیا آمد، خانواده‌ای جوان و مهاجر لهستانی به نام پلووسکی در خانه‌ای گلی در ۵۰ مایلی جنوب، در دره‌های نزدیک رودخانه می‌سی‌سی‌پی سکنی گزیدند. خانواده انگلس مهاجرهای فراوانی داشتند، به طوری که آن‌ها دائماً پیرامون دشت‌های پهناور منطقه در حرکت و جابه‌جایی بودند. خانواده پلووسکی مجبور شدند وطنشان را برای فرار از قوانین پروسی ترک کنند. آن‌ها می‌خواستند دره‌های دوردست ویسکانسین غربی خانه‌ای برای ادامه زندگی و تولید نسلشان باشد. در اوایل سال ۱۹۸۰ میلادی، آن پلووسکی، بزرگ‌ترین نوه دختری در بین مهاجران اصل، مجموعه‌ای از شرح وقایع زندگی روزانه چندین نسل از دختران جوان خانواده‌اش را نوشت. آن پلووسکی در خانواده‌ای متولد شد که تاریخشان را با قصه‌گویی، زنده و پویا نگه داشته بودند. خانم پلووسکی به عنوان قصه‌گو، گردآورنده قصه و معلم قصه‌گویی

به بلوغ رسیده بود. او داستان‌های مربوط به خانواده‌اش را جمع‌آوری کرد؛ هم‌چنین تحقیقات فراوانی انجام داد و با تمرکز بر دختران ۶ - ۱۰ سال ۵ کتاب برای کودکان نگاشت؛ این کتب خانواده پلووسکی را در قالب خانواده‌های کشاورز و نسبتاً مدرن در سال ۱۹۶۰ م. همانند مهاجران اصیل در سال ۱۸۷۰ م. ترسیم می‌کند. این داستان‌ها، حسی عجیب و شگفت‌انگیز درباره خانواده را منتقل می‌کرد؛ رابطه‌ای که با گذشت زمان با تغییر جهان گسسته نمی‌شد. اولین کتاب از این مجموعه، «مزرعه بید مجنون: داستان بتسی»^۵ در سال ۱۹۸۱ م. منتشر شد. گمان نکنید که این داستانی جدید است، همان‌طور که مجله «هورن بوک»^۶ نوشته بود: «می‌توان انکار کرد که گرایش مطالعه برخی کودکان، سرسختانه علاقه‌مند به داستان‌های قدیمی است... اخبار خوب برای این‌گونه خوانندگان که می‌توانند ۴ کتاب دیگر پلووسکی را مطالعه کنند.» «مزرعه

بید مجنون» داستان خواهرزاده شش ساله نویسنده است که در خانواده‌ای با ۱۰ بچه در سال ۱۹۶۰ م. رشد کرده است. کارهای سخت و طاقت‌فرسای فراوانی برای همه بچه‌ها وجود دارد، با این حال زمانی هم برای تفریح، خنده و بازی فراهم است، مانند بازی «مهتاب»^۷، «ستاره درخشان»^۸ و «چیدن تمشک»^۹؛ شیطنت‌های غیر عمدی هم رخ می‌دهد مانند پیدا شدن ظرف نان شیرینی‌ها در زیرزمین کلیسا. خانواده‌ها در تابستان با هم تجدید دیدار می‌کنند، که شامل دید و بازدیدها، آوازخوانی و قصه‌گویی به واسطه ملاقات با عمه آن پلووسکی (نویسنده) است. کتاب‌های خانم پلووسکی بازگشت به گذشته را دنبال می‌کند. کتاب بعدی او «مزرعه استایر استپ: داستان آنا رز»^{۱۰} نام داشت. این داستان در سال ۱۹۳۰ م. روی داده است و بر پایه وقایعی از دوران کودکی نویسنده در نزدیکی مزرعه آن‌ها رخ داده است. «مزرعه دره مارپیچ: داستان آنی»^{۱۱} بر زندگی مادر آن پلووسکی همانند دختر بچه‌ای در اوایل سال ۱۹۰۰

که باعث لذت و سرور است در نهایت سادگی و خوشی برگزار می شود. طرح های آنای جوان برای این جشن برای مادرش به نام «آنی مقدس (فرشته)» نامیده شد. همسایه ها برای پیش بردن طرح هایش او را کمک می کردند، آنها فکر کرد که می خواهد تمام افکار شادی بخشی را انتشار دهد که در او جریان داشت. او دریافت که برخی چیزها را متواضعانه انجام داده است، بدون لحظه ای فکر کردن درباره خودش و خواهرانش را نیز در این حس نوع دوستی سهیم کرده بود و این حس خوب در سراسر وجودش گسترش پیدا می کرد و تقریباً آن حس را می توانست در ذره ذره وجودش احساس کند.

آن پلووسکی، دره های ویسکانسین غربی را برای تحصیل در دانشگاه «سنت ماری»^{۱۵} در شهر وینونا (شهری در ایالت تگزاس)، مینسوتا و در نهایت دانشگاه کلمبیا ترک کرد. او مرکز اطلاع رسانی فرهنگ کودکان را از طرف یونیسف و با حمایت کشور آمریکا در شهر نیویورک تأسیس و مدیریت کرد. آن پلووسکی به مدت هشت سال به

عنوان کتابدار در کتابخانه عمومی نیویورک نیز فعالیت کرد. هم چنین از سال

خطرات و دوران حساس شروع زندگی ممکن است نیازمند راهنمایی های بزرگسالان به خوانندگان جوان باشد. کودکان بزرگتر و بزرگسالان لذت فراوانی در این کتابها خواهند یافت. کتابها تاریخی شگفت انگیز از کشاورزی، مناسبات مستحکم زندگی خانوادگی و ارزشمندی آداب و رسوم را نشان می دهد که این روابط و مناسبات را مستحکم می کند. طرح خانواده های جامع و بزرگ حداقل با معیارهای امروزی، که به هر نوزاد تازه وارد به گرمی و بدون سروصدا خوش آمد می گویند. همان طور که بتسی در آخر کتاب «سال پر فراز و نشیب بتسی» کشف می کند که برای کودکان فرصت های پر قیمت یادگیری برای شناختن شخصیت های متفاوت، از برادران و خواهرانی را فراهم کرده است که روزی دوستان او خواهند شد. بزرگسالان صمیمی و مهربان هستند، و می توانند خوشی های دوران کودکی را بدون فراموش کردن نقش هایشان به عنوان والدین قسمت کنند. کودکان به سختی های زمان وارد و از آن خارج می شوند و شخصاً قدر دان والدینشان می شوند. سنت های کاتولیکی کشور لهستان چارچوبی برای زندگی شان در دعا، تشریفات مذهبی و اجتماعاتشان فراهم می کند. در کتابهای «اولین مزرعه در دره» و «مزرعه دره ماریج» این سنتها به خوبی نمایان است. در امتداد سنت لهستانی، «جوجوزدکی»^{۱۶} قبل از کریسمس برای ملاقات می آید؛ او رفتار کودکان را بررسی می کند و هدایایی مانند پرتقال و آبنبات به آنها می دهد. بخش های دیگر شامل دعا کردن آنجلسوس در ظهر، دانه های پربرکت قبل از کاشت و نامی برای روز جشن

میلادی متمرکز است. «اولین مزرعه در دره: داستان آنا»^{۱۷} ما را به اولین ساکنان دره برمی گرداند که خانواده «فرانک پلووسکی» بودند. حتی کمک آنای شش ساله هم برای رویارویی و مقابله خانواده با سختی ها و مشکلات در ابتدای زندگی نیاز بود. پس از تکمیل این چهار کتاب، خانم پلووسکی کتابی دیگر درباره خواهرزاده اش بتسی با عنوان «سال پر فراز و نشیب بتسی»^{۱۸} به رشته تحریر در آورده، که ماجراهایی را دنبال می کند که برای بتسی در یک سال اتفاق افتاده است؛ وقتی تلاش می کند بفهمد که چرا برادرها و خواهرها اغلب اوقات با هم بحث می کنند. طریقه نوشتن در این کتابها ساده ولی در عین حال جذاب، زنده و پویاست. هر قسمت از کتاب، داستان های فرعی دیگری از حیات را در خانواده به ما می گوید. تصاویر زیبا و دلنشین کتاب خواننده را به سوی داستان جلب می کند. این داستانها برخی مواقع شامل کلمات لهستانی هستند، ولی راهنمایی در انتهای کتابها وجود دارد که تلفظ و معنای این واژه ها را آورده است. هم چنین نقشه هایی از مکانها و شجره نامه ها نیز در برخی از کتابها موجود است. متن ساده این کتابها را کودکی هشت ساله هم می تواند بخواند، البته دادن تصاویر واقع بینانه از

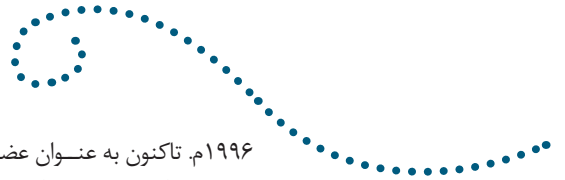

ترجمه علی حسینعلی پور

کارشناس ارشد آموزش و پرورش پیش از دبستان

آن پلووسکی، قصه گوی کودکان داستان های قدیم با جاذبه جدید

ایالتی است در آمریکا و یکی از ایالت‌های غرب میانه آمریکا به‌شمار می‌رود. پایتخت آن مدیسون و شهر مهم آن میلواکی است.

5. Willow wind Farm: Betsy's Story

6. Horn Book

مجله‌ای است که هر دو ماه یک‌بار در کشور آمریکا منتشر می‌شود و درباره ادبیات کودکان و نوجوانان و کتاب‌هایی که در این زمینه منتشر می‌شود.

7. Moonlight

8. Star Bright

9. Picking Blackberries

10. Stairstep Farm: Anna Rose's Story

11. Winding Valley Farm: Annie's Story

12. First Farm in the Valley: Anna's Story

13. Betsy's Up and Down Year

14. gvjozdki بابانول لهستانی‌ها

15. St. (Saint) Mary's College

یکی از دانشگاه‌های خصوصی ایالت نگراس در ایالات متحده آمریکا

16. International Board on Books for Young People (IBBY)

17. The world of storytelling

این کتاب با نام «دنیای قصه‌گویی»، توسط محمد ابراهیم اقلیدی ترجمه و توسط انتشارات سروش چاپ شده است.

18. The Family Storytelling Handbook

این کتاب با نام «قصه‌گویی در خانه و خانواده»، توسط مصطفی رحماندوست ترجمه و توسط انتشارات مدرسه چاپ شده است.

19. The Story Vine

دوران کودکی است و فعالیت‌های جداگانه از خواندن برای کودک محسوب می‌شود.

در کتاب «راهنمای قصه‌گویی برای خانواده»^{۱۸}، او درباره قصه‌گویی شفاهی محض نوشته است. فقط در این روش است که کودک بازی‌های کلامی و پاسخ‌های واگرا و تخیلی را مشاهده می‌کند که به عنوان احساسات درونی فرد نامیده می‌شود.

این کتاب منبع فوق‌العاده‌ای برای خانواده‌هاست تا شروع به جمع‌آوری قصه‌ها بکنند و در تاریخ خودشان سهیم شوند.

کتاب دیگر آن پلووسکی در زمینه قصه‌گویی «داستان درخت تاک»^{۱۹} است که مجموعه‌ای از قصه‌های سراسر دنیا را در بر دارد.

کتاب‌های آن پلووسکی مطمئناً منبع شگفت‌انگیز الهام برای هر کسی است که می‌خواهد زندگی خانوادگی را همانند گنجی ارزشمند حفظ کند.

پی‌نوشت

1. Anne Pellowski

۲. نویسنده زن معروف آمریکایی و صاحب اثر مجموعه کتاب‌های خانه کوچک

(Little House Series)

3. Big Woods

4. Wisconsin

۱۹۹۶م. تاکنون به عنوان عضو داوطلب با «دفتر بین‌المللی کتاب برای نسل جوان»^{۱۶} همکاری می‌کند. او با سفر به سراسر جهان به قصه‌گویی مشهور تبدیل شده است و بسیاری از فرهنگ‌ها را ترسیم و تبیین کرده است. کتاب «دنیای قصه‌گویی»^{۱۷} او، به عنوان کاری علمی و پژوهشی بسیار مورد توجه و احترام قرار گرفته است. او نویسنده معتبر و بین‌المللی ادبیات کودکان است و تسلط کاملی بر آن دارد. با این حال پرواضح است که خواندن کتاب‌های او درباره زندگی خانواده‌اش در مزرعه که در بردارنده سفرها و تجربیات نویسنده به واسطه پیشینه و تربیت فرهنگی او است، به‌هیچ‌وجه از شهرت و اعتبارش کم نکرد.

در اوایل سال ۱۹۸۰م. خانم پلووسکی موقعیت و جایگاهش را در یونیسکف، برای نوشتن و برپایی کارگاه‌های قصه‌گویی رها کرد. رویکرد او درباره قصه‌گویی بسیار سنتی، مرسوم و محترم است. او از وسایل نمایشی و صداها می‌هیچ استفاده نمی‌کرد، بلکه او بر خود داستان تکیه می‌کرد تا توجه شنوندگانش را جلب کند. البته عروسک‌های نمایشی، دستمال، یا کشیدن یک خط

پلووسکی معتقد است که قصه‌گویی بخش حیاتی و ضروری دوران کودکی است و فعالیت‌های جداگانه از خواندن برای کودک محسوب می‌شود

ممکن است به نشان دادن برخی قصه‌ها کمک کند. او معتقد است که قصه‌گویی بخش حیاتی و ضروری

در ادامه سفرهای استانی و دیدار با مربیان، کارشناسان و مسؤولان آموزش و پرورش پیش از دبستان شهرها و استان‌های مختلف کشور، این بار سردبیر و اعضای شورای برنامه‌ریزی فصل‌نامه رشد آموزش پیش دبستانی به دعوت مسئولان آموزش و پرورش استان قزوین به این شهر رفتند. در این دیدار که در تابستان سال جاری انجام شد سردبیر فصل‌نامه و استاد دانشگاه علامه طباطبایی، دکتر فرخنده مفیدی، در جمع مربیان مراکز پیش دبستانی سخنانی را ایراد کردند.

گزارش دیدار سردبیر و اعضای شورای برنامه‌ریزی فصل‌نامه با مربیان استان قزوین

نادانسته‌ها در مورد کودکان به مراتب بیش از دانسته‌هاست

گزارش: شهلا فهیمی

کلیدواژه‌ها: خودشناسی، حمایت‌های افراطی، تشویق، احترام، مقایسه‌های غیراصولی، بسته‌های آموزشی.

سردبیر فصل‌نامه رشد آموزش پیش دبستانی در ابتدا به تشریح هدف از انتشار این فصل‌نامه پرداختند و گفتند: «هدف از چاپ این فصل‌نامه دانش‌افزایی مربیان و برقراری ارتباط و تعامل با آن‌ها و تبادل اطلاعات آموزشی است و برای تحقق این هدف کوشش‌های فراوانی شده است. بسیار دیده می‌شود که نگرش‌های نادرست و سستی در خصوص آموزش کودکان وجود دارد. با وجودی که همه فکر می‌کنند همه چیز را درباره کودکان می‌دانند، ولی واقعیت این است که نادانسته‌ها در مورد کودکان به مراتب بیش از دانسته‌هاست. به همین جهت ما بر آن شدیم که در لابه‌لای صفحات فصل‌نامه دریچه‌ای باز کنیم که مربیان عزیز با مطالب معتبر، علمی و قابل اعتماد، خود را تجهیز کنند. به عبارت بهتر آگاهی‌های علمی و مستندی داشته باشند تا بتوانند با خانواده‌ها و جامعه مرتبط باشند و از همه مهم‌تر کودکان را که مصرف‌کننده‌های واقعی آن‌ها هستند، به نحو شایسته‌ای آموزش دهند. ممکن است کلاس‌ها، کارگاه‌ها، نشست‌ها و جلسات متعددی برایتان تدارک دیده باشند و آموزش‌هایی دیده باشید، اما یک فصل‌نامه علمی از آن جهت راه‌گشاست که می‌تواند حرفی از شما، برای شما یا حرفی از دیگرانی که در مورد کودکان بهتر می‌دانند، برای شما باشد. به‌ویژه این که ارتباط با مربیان و چاپ نوشته‌ها و خواسته‌های آن‌ها از هدف‌های اصلی این فصل‌نامه است.»

سردبیر نشریه سپس به معرفی بخش‌های مختلف فصل‌نامه پرداختند. ایشان در ادامه صحبت‌های خود مربیان را کارگزاران امر تعلیم و تربیت خواندند و در این باره گفتند: «مربیان در کنار خانواده‌ها کارهای علمی و هنری و تربیتی فوق‌العاده‌ای انجام می‌دهند و آموزش و تجهیز ذهن آن‌ها می‌تواند بسیار کمک‌کننده، انسان‌ساز و جامعه‌ساز باشد. صرف‌نظر از نگرش‌های منفی که ممکن است وجود داشته باشد، اگر مربیان بتوانند سطح علمی خود را از طریق خواندن نوشته‌های اساتید و کارشناسان داخلی یا جامعه جهانی بالا ببرند، طبیعتاً می‌توانند در مقابل هر گونه عقیده سست و نادرست درباره کودکان پایداری و مقاومت کنند.

پرهیزند. هر انسانی موجودی منحصر به فرد هست. در روان‌شناسی، «تفاوت‌های فردی» اصلی است که هیچ‌وقت کهنه نمی‌شود. و این اصل مبین این است که هر فردی با دیگری فرق دارد. ما مجموعه‌ای از تفاوت‌های میان فردی داریم و مجموعه‌ای از تفاوت‌های درون فردی. هر کدام از ما با دیگری فرق دارد و به اندازه انسان‌های روی زمین تفاوت وجود دارد. چه شکل ظاهری و چه درونی. به علاوه هر کس تفاوت‌هایی را درون خود احساس می‌کند. مثلاً کسی با خود بگوید من نوشتنم خوب است، ولی کارهای دیگرم به اندازه نوشتنم خوب نیست. یا دانش‌آموزی بگوید ریاضی من خوب است، ولی کارهای هنری‌ام خوب نیست. تفاوت‌های فردی این اجازه را به ما نمی‌دهد که افراد را یکسان بنگریم. مطالعات نشان می‌دهد که عقب‌مانده‌های ذهنی هم قابلیت‌های خود را دارند و باید به فراخور توانایی‌شان با آن‌ها برخورد شود. مقایسه‌های غیراصولی می‌تواند تخم نفاق را میان فرزندان و کودکان ما بکارد. داستان‌ها و روایات مختلف روایت‌گر این مسأله است که مقایسه‌های غیراصولی تا چه حد می‌تواند سرنوشت انسان‌ها را تغییر دهد و بخل و حسد را در شخصیت آن‌ها شکل دهد.»

سردبیر فصل‌نامه رشد آموزش پیش دبستانی، یکی دیگر از آفات خودشناسی را **حمایت‌های افراطی** معرفی کردند و در این باره گفتند: «یکی از هدف‌های اساسی تعلیم و تربیت از همان ابتدا این است که کودکان باید مستقل بار بیایند. و البته این هدف در کتاب‌های راهنمای آموزش پیش از دبستان هم آمده است. کودک باید بتواند روی پای خود بایستد؛ حرف خود را بزند؛ حل مسأله کند؛ ابراز وجود کند و بر دیگری تکیه نکند. وقتی صحبت از حمایت‌های افراطی می‌کنیم منظور این است

برای یک مربی همین بس که خودشناسی مثبت و اعتماد به نفس خوبی برای کار با کودکان پیدا کند. الحمدلله دیدگاه‌ها و نگرش‌های خوبی در حال حاضر در زمینه آموزش پیش از دبستان وجود دارد؛ اما در هر حال این خود شما هستید که با معرفی خوب حرفه خود و اطلاعات خوبی که در این زمینه پیدا می‌کنید، پاسخ‌گوی خانواده، کودکان و جامعه باشید.»

خودشناسی در کودکان

استاد دانشگاه علامه طباطبایی در ادامه سخنان خود به موضوع خودشناسی در کودکان پرداختند. ایشان خودشناسی را یکی از مؤلفه‌های خوب شخصیت برشمردند و معتقدند که: «خودشناسی نه در خلأ، بلکه در طول زمان شکل می‌گیرد. لحظه لحظه زمانی که ما با کودکان هستیم، می‌تواند پایه‌های خودشناسی را شکل دهد که به خودشناسی مثبت یا خودشناسی منفی بینجامد. ما ممکن است برچسب‌ها و عناوین مختلفی را به بچه‌ها بدهیم: مثلاً فلان دختر تمیز است، یا خوب صحبت می‌کند. اگر شما جنبه‌های مثبت مثل نظم، ترتیب، یادگیری، قابلیت، خلاقیت و... را در کودک مورد توجه قرار دهید، پایه‌هایی را در شخصیت کودک شکل می‌دهید که با آن‌ها خود را بشناسد. همه این عناوین در کودک پنداره‌ای را به وجود می‌آورد که احساس می‌کند باید چنین باشد. به همین جهت ما همیشه به

خانواده‌ها، مربیان و کسانی که با کودکان سروکار دارند توصیه می‌کنیم که مراقب آن تصوراتی باشند که در کودکان به وجود می‌آورند. اشتباه است اگر فکر کنیم، کودکی مرحله‌ای گذراست. کودک درباره آن‌چه که می‌بیند، حس می‌کند، می‌شنود، مزه می‌کند و لمس می‌کند،

درون‌سازی می‌کند؛ این درون‌سازی باعث می‌شود که خود را به همان شکل بشناسد. این تصورات و پنداره‌ها، می‌توانند زمینه منظم و قدرتمندی برای شکل‌دهی شخصیت کودک باشند. و البته زدودنش بسیار دشوار خواهد بود. بسیاری از این زنگارهای عاطفی، چه مثبت و چه منفی، در زمان کودکی پدید می‌آید. وقتی ما فردی را در چرخه مثبت قرار دهیم، مثبت‌اندیشی و بازدهی خوب را به دنبال خواهد داشت.»

آفات خودشناسی

خانم دکتر مفیدی در ادامه صحبت‌های خود به معرفی آفات و سموم خودشناسی پرداختند و اظهار داشتند: «یکی از عواملی که باعث می‌شود فرد خودشناسی درستی از خود پیدا نکند، **مقایسه‌های غیراصولی** است. من همیشه به خانواده‌ها و مربیان عزیز عرض می‌کنم که از مقایسه غیراصولی کودکان در خانواده‌ها و محیط‌های اجتماعی و فرهنگی

کودک درباره آن‌چه که می‌بیند، حس می‌کند، می‌شنود، مزه می‌کند و لمس می‌کند، درون‌سازی می‌کند

اگر شما از نیازهای خانواده‌هایی که با آن‌ها سروکار دارید، اطلاع نداشته باشید، در این صورت آن‌ها کار خودشان را می‌کنند و شما هم کار خود را

بسته‌های آموزشی

سردبیر فصل‌نامه در ادامه سخنان خود به بحث دانش‌افزایی والدین پرداختند و این کار را یکی از وظایف مراکز پیش‌دبستانی خواندند: «کودکان ما به برکت امکانات و فناوری‌های نوین طبعاً باهوش‌تر از ما هستند. من معمولاً به مربیان و مدیران عزیز عرض می‌کنم که شما برای دانش‌افزایی والدین، که مصرف‌کننده واقعی برنامه‌های شما هستند باید برنامه‌ریزی کنید. از ابتدای سال برای آن‌ها بسته‌ای آموزشی تهیه کنید. این بسته آموزشی می‌تواند حاوی مجموعه آموزش‌ها و اطلاعات متناسب با نیاز خانواده باشد. و برای آماده کردن این بسته لازم است، حتماً یک نیازسنجی از والدین صورت بگیرد. اگر شما از نیازهای خانواده‌هایی که با آن‌ها سروکار دارید، اطلاع نداشته باشید، در این صورت آن‌ها کار خودشان را می‌کنند و شما هم کار خود را. برای این کار شما در ابتدای سال برگه نیازسنجی به خانواده‌ها بدهید و از آن‌ها بخواهید که نیازهای آموزشی، تربیتی و مشکلات و مسائل درگیر با کودکانشان را به شما بگویند. سپس با به دست آوردن فراوانی این نیازها، مشخص می‌شود که در طول سال چند تا کارگاه، نشست یا گردهمایی باید برگزار کنید. برای این کار می‌توانید از صاحب‌نظران شهر و منطقه خودتان دعوت کنید. یا از کتاب‌های متعددی که در زمینه‌های مختلف تربیتی و آموزشی وجود دارد به تناسب نیاز خود بهره بگیرید. با این کار، والدین بسیار سپاسگزار شما خواهند شد و به شما اعتماد خواهند کرد، چون شما به نیازشان توجه کردید. با این کار آن‌ها شیوه درست فرزندپروری را هم می‌آموزند. اما توجه داشته باشید اگر این نیازها را از خانواده‌ها گرفتید و به آن‌ها توجه نکردید، مطمئناً آن‌ها به شما اعتماد نخواهند کرد. یک راه دیگر مشارکت با والدین تهیه خبرنامه است که مربیان می‌توانند این کار را با همکاری والدین انجام دهند.»

در ادامه، ایشان به سؤالات آموزشی و تربیتی مربیان پاسخ دادند.

از حد اعتدال خارج شده‌ایم. استقلال و خودباوری این نگاه را در کودک به وجود می‌آورد که درست است من باید به پدر و مادر و بزرگ‌ترها اعتماد کنم، اما خودم را هم باید محک بزنم. یعنی مشاهده، مستقل اندیشی و حل مسأله کردن.»

استاد دانشگاه علامه طباطبایی، **انگ زدن و برچسب زدن** به کودکان را از آفات دیگر خودشناسی خواندند و با بیان این که ما خیلی راحت به کودکان عناوین مختلف را نسبت می‌دهیم، این کار را به شدت ضربه‌زننده دانستند.

راه چاره

دکتر مفیدی، بزرگ‌ترین و بارزترین مؤلفه را در این مورد تشویق و احترام دانستند که در همه‌جای دنیا و همه انسان‌ها موجب بالا بردن خودشناسی مثبت در کودکان می‌شود و در این باره گفتند: «باید قبل از این که زشتی و زیبایی انسان‌ها و به‌ویژه کودکان را ببینیم، نظم و بی‌نظمی آن‌ها را ببینیم... به آن‌ها به‌عنوان انسانی که قابلیت احترام را دارد، نگاه کنیم. احترام در واقع نشانه این است که شما به این باور رسیده‌اید که این فرد با شماست و می‌تواند به شما اعتماد کند و این حس را به او می‌دهید که می‌تواند از قابلیت‌های خود استفاده کند و روی پای خود بایستد. بی‌احترامی همه این‌ها را از بین می‌برد. تشویق هم چون گل لطفی است که به کودکان می‌دهید. بچه‌ها را به انجام کارها تشویق کنید ولو این که نتوانند به درستی انجام دهند. شاید بگویید وقتی کاری را نمی‌تواند انجام دهد چگونه او را تشویق کنیم. می‌توانید تکلیف را کوچک کنید. اگر شما کاری را از کودک خواسته‌اید و او نمی‌تواند تمام آن کار را انجام دهد. در این صورت کار را کوچک کنید. در تعلیم و تربیت به این کار «تجزیه و تحلیل تکلیف» می‌گویند. گام به گام هر بخش را که توانست انجام دهد، تشویق می‌کنیم. تشویق هم همیشه نباید مادی باشد.»

دختر کوچکم امسال وارد پیش دبستان شده است. او را در مدرسه‌ای ثبت‌نام کرده‌ایم، که سال‌ها پیش دختر بزرگم نیز در آن درس خوانده بود. آموزشگاهی دولتی که ما آن سال‌ها هیچ نقضی در اداره‌اش ندیدیم و خیلی خوشحال بودیم که هنوز برخی مدارس دولتی با کیفیت و موفق، پا به پا و حتی برتر از مدرسه‌های غیردولتی معروف و بنام خودی نشان می‌دهند و امیدها را زنده نگه می‌دارند. اکنون هم که چند ماهی از آغاز سال تحصیلی جدید و حضور دختر کوچکم در این واحد آموزشی گذشته است، نکته منفی و آزاردهنده‌ای که اذیت‌مان کند، مشاهده نشده است. ولی ما هنوز نگرانیم، نگرانی از برخی روش‌های ساختگی و غیر علمی که ممکن است در برخی واحدهای پیش دبستانی شاهد آن باشیم. بهتر است این نگرانی‌ام را با خاطره‌ای پیش‌تر توضیح بدهم.

قبل از مهرماه امسال که دختر کوچکم را به‌طور کامل به پیش دبستانی بسپاریم، با تلاش‌های وافر مادرش - که جا دارد در این نوشته از زحمات وی به‌طور ویژه‌ای تشکر کنم - فرهنگسراها، خانه‌های فرهنگ و مکان‌هایی را پیدا می‌کردیم که در ارائه خدمات به کودکان تلاش می‌کردند. دلمان نمی‌خواست فرزندمان به‌طور کامل و به‌طور رسمی و اداری در کار آموزش وارد شود، بلکه می‌خواستیم حضورش در این عرصه، داوطلبانه، از سر ذوق، انعطاف‌پذیر و با در نظر گرفتن حجم محدودی از ساعات باشد. بنابراین در دو سه سال گذشته، او در انواع و اقسام برنامه‌ها و دوره‌ها شرکت کرد، بدون آن‌که دلزده شود و یا از سر ناچاری باشد. یکی از دوره‌هایی که او را در آن ثبت‌نام کردیم، آموزش قرآن به خردسالان بود که از قرار معلوم با بهره‌گیری از روش‌هایی خاص (اشاره و...) و انتخاب آیات و قسمت‌هایی از قرآن صورت می‌پذیرفت. کلاس پویا و شادی بود و دخترمان از حضور در کلاس لذت می‌برد. از ایجاد حس انس با قرآن که جزو تأکیدات آموزش قرآن در پیش دبستانی است و در مجله رشد آموزش پیش دبستانی بارها درباره آن صحبت شده است، چیز چشم‌گیری نمی‌دیدیم، ولی شاد بودن کلاس، استفاده از نقاشی، تمثیل و ریتم دادن به برخی سرودها و اشعار مزیت‌هایی بود که به چشم می‌آمد. آن چیزی که ما را ناراحت و به آینده نگران کرد، روشی بود که مربی محترم این دوره قرآنی در پایان کلاسش به کار بست که البته به شروع دوره دیگری منتهی می‌شد. در پایان دوره، او از بچه‌ها امتحان گرفت، به آن‌ها نمره داد و دختر مرا که هنوز پنج سالش کامل نشده بود، در درس قرآن به نمره ۱۷ مفتخر ساخت. عصر آن روزی که وارد خانه شدم، دخترم بلافاصله لب به شکایت گشود و با بغضی فرو خورده و چهره‌ای مغموم، از این که «خانم» به او ۱۷ داده است، گله کرد. اصلاً نمی‌دانم آیا او مفهوم انتزاعی عدد ۱۷ را می‌داند (تا ده را می‌شمارد، ولی با توجه به ویژگی‌های رشدی او می‌دانم که هنوز به غیر از چند مورد خاص، مفهوم اعداد را نمی‌داند)؛ آیا بین او و قرآن انس ایجاد شده است؟ آیا این دوره‌های کوتاه مدت توانسته‌اند، او را برای ورود به دوره نیمه‌رسمی پیش دبستانی و دوره رسمی بعد از آن (دبستان) آماده کنند؟ آیا

پیش دبستانی نمره‌ای!

مر تفضی مجدفر

در این دوره‌ها، جامعه‌پذیری و آمادگی کودک من برای هم‌زیستی، همراهی و همکاری با سایر کودکان برآورده شده است که از دیگر اهداف دوره پیش دبستانی است؟ آیا درحالی که حتی در دوره ابتدایی، به مرور حاکمیت نمره در حال انقراض و ارزشیابی توصیفی در حال جایگزین شدن نظام نمره‌ای است، می‌توان شاهد استفاده از نمره و جاری ساختن فرهنگ بیست‌طلبی در دوره پیش دبستانی بود؟

قدری به او توضیح دادم و گفتم که احتمالاً اشتباه شنیده است و ما در «اداره» (می‌داند که من آموزش و پرورش هستم و در مجلات رشد کار می‌کنم) به معلم‌ها گفته‌ایم که در واقع نمره همه بچه‌ها ۲۰ است و به عبارتی اصلاً نمره نداریم. بعد، درحالی که شماره‌ای را می‌گرفتم، وانمود کردم که با معلم قرآنش صحبت می‌کنم و پس از آن با چهره‌ای بشاش، شروع به تکرار چند جمله کردم: «خانم قرآن می‌گه بهار آیه‌ها رو بلده، داستانش را می‌دونه، نقاشی‌هایش را کشیده و دختر خیلی خوبیه!»

این بخش آخری حرف‌هایم هیچ ربطی به بقیه نداشت، ولی بی‌اختیار آن را هم گفتم. البته مادرش اجازه داشت در کلاس نزد او بنشیند، اجازه‌ای که به همه مادرها داده شده بود. خوب، این خود حسنی بود و حتی باعث می‌شد با تلفن همراه از کلاس

فیلم‌برداری کند و بارها آن را در منزل برای دخترمان پخش کند. او علاقه عجیبی به فیلم‌های کلاس داشت، ولی بعد از ماجرای نمره‌گذاری ۱۷، به شکل خاصی نسبت به دیدن فیلم‌هایی علاقه شده بود. حالا متوجه هستید که چرا من نگرانم؟! امیدوارم همه ما دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت

کودکان بدانیم و آگاه باشیم که باید همواره یاد بگیریم و در نظر داشته باشیم که اکنون

علوم رفتار با کودک، تعلیم و تربیت، روان‌شناسی و شیوه‌های برخورد با

کودکان پیش دبستانی و برنامه‌های درسی و آموزشی مرتبط با هر یک

(خواندن، علوم، قرآن، ریاضیات، و ...)

آن قدر توسعه و پیشرفت کرده‌اند که ما اجازه نداریم

رفتاری خودسرانه و بدون مبانی علمی را از خود

بروز دهیم.

روشنافروش پیش دبستانی
دوره سوم شماره ۲
زمستان ۱۳۹۰

سیری در هدف‌های دوره پیش دبستانی در افق دور دست

دکتر افسانه سنه، مرتضی طاهری

اشاره

هدف‌ها، معمولاً دورنمای برنامه‌ها و فعالیت‌ها را نشان می‌دهند. اصولاً یکی از ارکان برنامه‌ریزی هدف یا اهداف آن است. پیش از برنامه‌ریزی در هر زمینه‌ای چند نکته مهم برای طراح آن حائز اهمیت است، از قبیل این که «به کجا، چرا، و با چه وسیله، امکاناتی، چگونه و با چه کسانی؟» اهداف، در حقیقت پاسخ همان پرسش نخست (به کجا می‌رویم؟) هستند. در فعالیت‌ها و برنامه‌های مراکز دوره پیش دبستانی و برای کودکان این دوره، اهدافی تعیین شده‌اند که در ۱۱ عنوان کلی و حدود ۱۲۰ عنوان جزئی در راهنمای برنامه مصوب شورای عالی آموزش و پرورش گنجانده شده است. در زیر با اشاره مجدد به ۱۱ هدف مزبور بنا داریم به یاری حق تعالی در هر شماره مجله یک یا چند هدف را بررسی کنیم.

- هدف اول: پرورش مهارت‌های جسمی - حرکتی
- هدف دوم: پرورش روحیه و رفتار عاطفی
- هدف سوم: پرورش مهارت‌های ذهنی
- هدف چهارم: پرورش صفات اخلاقی و رفتارهای اجتماعی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی
- هدف پنجم: انس با قرآن و علاقه به یادگیری آن
- هدف ششم: پرورش ذوق هنری و زیبایی‌شناسی
- هدف هفتم: تقویت حس دینی و علائق مذهبی
- هدف هشتم: پرورش هویت ملی
- هدف نهم: پرورش مهارت‌های زبان فارسی
- هدف دهم: ارتقای سطح بهداشت و ایمنی
- هدف یازدهم: آشنایی با محیط زیست و علاقه و انس با طبیعت و حفظ آن

هدف اول

پرورش مهارت‌های جسمی - حرکتی
این هدف در برنامه مصوب، در ۲ قلمرو و بدین شرح تبیین شده است:
قلمرو «الف»، توسعه توانایی‌های جسمی - حرکتی برای انجام دادن صحیح فعالیت‌هایی چون نشستن، راه رفتن، چرخیدن، جهیدن، دویدن، پریدن، در جازدن، جمع و باز کردن اندام‌ها، خوابیدن و...

قلمرو «ب»، تقویت و هماهنگی توانایی‌های جسمی - حرکتی، مشتمل بر: لی لی کردن، جاخالی دادن، راه رفتن روی خطوط مستقیم و زاویه‌دار و شیب‌دار، هدف‌گیری، ضربه‌زدن با پا و دست، بریدن، سوزن نخ کردن (سوزن بزرگ و نوک گرد)، دوختن، تا کردن، چسباندن، پر و خالی کردن، بستن بند کفش، باز و بسته کردن دکمه، ترسیم، رنگ کردن، تقلید کردن از حرکات، حمل صحیح اشیاء، پرتاب و دریافت کردن اشیاء و... در نگاهی دوباره به دنبال چرایی، چگونگی و چیستی این اهداف می‌گردیم. حرکت اولین راه و ساده‌ترین وسیله کسب اطلاعات، تعامل، دستکاری اشیاء و برقراری ارتباط با محیط است که به آشنایی کودک با مفاهیم ذهنی و عینی منجر می‌شود و آن‌ها را به مفاهیمی ملموس تبدیل می‌کند. از طرف دیگر، تجارب جسمانی و حرکتی از تجارب شناختی، عاطفی و اجتماعی کودک جدا نیستند و رشد و تکامل حرکتی کودک در انزوا، محیط‌های محدود و تحت کنترل شدید خانواده، مدرسه و اجتماع حاصل نمی‌شود. محدودیت حرکتی نه فقط به فقر یا کندآموزی حرکتی منجر می‌شود، بلکه روندهای ادراکی و شناختی را از تجارب غنی حسی - حرکتی محروم می‌سازد. فعالیت‌های حرکتی و بازی کودک، آگاهی و تصور بدنی و حرکتی او را همانند

«آنهایی که اهل خدا هستند و توجه به خدا دارند. ورزش جسمی می کنند و ورزش روحی. آن ها در تمام مدت، اشخاصی هستند که پژمردگی و افسردگی در آن ها نیست.»

امام خمینی (ره)، صحیفه نور، ج ۱۶، ص ۸۰

- کودکان فعال و پرنرزی اند، از تحرک لذت می برند و زود خسته می شوند.
 - تمایل به بازی های خاص پسرانه یا دخترانه تا حدی زمینه فرهنگی دارد، ولی هر دو گروه از شرکت در چنین بازی هایی لذت می برند.
 - مهارت دست و پا هنوز کامل نیست و در مهارت های هماهنگی مشکل وجود دارد.
 - کارها و فعالیت های عمده (عضلات بزرگ) بر حرکات ظریف و ماهرانه برتری دارد.
 - بازی های انفرادی و دو نفره به سمت بازی های گروهی کشیده می شود.
 - مهارت در فعالیت های تعادلی و موزون به تدریج افزایش می یابد.
 - کودکان بر بسیاری از حرکات ابتدایی روزمره و مهارت های فردی تسلط دارند.
 - فعالیت و بازی بیش از پیامد و نتیجه بازی برای کودکان اهمیت دارد.
 - کودکان می توانند حرکات و مهارت های بنیادی را به شکل ترکیبی و با استفاده از ابزار اجرا کنند.
 - اجرای حرکات کششی و چرخشی برای کودکان آسان است.
 - به کارهای تقلیدی، نمایشی، ابتکاری و جست و جوی تمایل زیادی دارند.
 - علت و چرایی انجام فعالیت ها و حرکات برای کودکان مهم است.

خوانندگان گرمی می توانند با مراجعه به صفحات ۱۰-۲۱ جلد ۲ کتاب مربی (آشنایی با ویژگی های کودکان دوره پیش دبستانی) در خصوص نخستین هدف پرورش کودکان پیش دبستانی و عناوین زیر تعمق کنند:
 - تحولات حرکتی در دست های کودک
 - تحولات حرکتی در پاهای کودک
 - اهمیت رشد جسمانی - حرکتی
 - ویژگی های رشد جسمانی کودک ۵ ساله
 - آموزش برخی از حرکات پایه و الگوهای بنیادی با استفاده از عضلات درشت و ظریف مانند مهارت های راه رفتن، برقراری تعادل، دویدن، پریدن، غلتیدن، خزیدن، تاب خوردن، بالا و پایین رفتن، پر تاب کردن و گرفتن توپ، طناب بازی، رکاب زدن، مهارت دوخت، ترسیم، چاپ، تا کردن، پریدن، پاره کردن، مهارت انجام دادن کارهای شخصی، کار با سفال و...
 در پایان، نیز چند پیشنهاد برای طراحی و تولید فعالیت هایی ارائه شده است که به بهبود هماهنگی و تقویت ماهیچه های بزرگ و ظریف کودک کمک می کنند.
 در تکمیل پیشنهادهای فوق به برخی از ویژگی های جسمانی - حرکتی مهم کودکان اشاره می شود که در برنامه ریزی حرکتی کاربرد دارد:

بخشی از شخصیت وی تغییر می دهد. حرکت، بازی و ورزش مجموعه ای از حرکات مکانیکی و جسمانی نیست، بلکه تمامی جنبه های وجودی کودک را به تعامل و می دارد و به هم پیوند می دهد، تجربه ای حیاتی که در بسیاری از فعالیت های تفریحی، هنری و آموزشی داده نمی شود. فعالیت های حرکتی و بازی پیش نیاز اساسی سلامتی و تندرستی، استعدادیابی، نگرش مثبت به حرکت و ورزش است و هم چنین از این طریق یادگیرنده می تواند به شناخت هویت خود با تأکید بر هویت جسمانی، روانی و اجتماعی و ایجاد فرصت شادی دست یابد.
 برنامه تعلیم و تربیت حرکتی، به سادگی و با کمترین وسایل همانند برنامه های آموزشی و تربیتی توانایی زیادی دارد. در این برنامه، حرکات بسیار متنوع بدنی و بازی های مختلف آموزشی و پرورشی وضعیت ادراکی - حرکتی کودک را رشد می دهد. این تجارب برای موقعیت های زندگی و تحصیلی نیز مفید هستند و بستر مناسبی برای پرورش استعداد های ورزشی آینده به شمار می روند و تجربه موقعیتی پویا و پر تحرک را برای کودک فراهم می آورند که مطابق با نیازهای فطری اوست. معلمان می توانند حرکات مختلف بدن را بشناسند و با ترکیب آن ها حرکات و بازی هایی را به صورت انفرادی یا گروهی سازماندهی کنند.

والدین نخستین معلمان کودک

معصومه سخاء

مربی پیش دبستانی

اشاره

دانش و مهارت‌های زبانی که کودکان پیش از دبستان فرا می‌گیرند، اثرات نیرومندی بر چگونگی و میزان توفیق آن‌ها در سال‌های اول دبستان و بعد از آن باقی می‌گذارد. نوشتار حاضر توصیف‌کننده روش‌هایی است که والدین می‌توانند برای تقویت زبان کودک و آماده‌سازی او پیش از ورود به مدرسه به کار گیرند.

کلیدواژه‌ها: مهارت‌های زبانی، زبان اجتماعی، والدین، کودک.

والدین می‌توانند فرصت‌هایی ایجاد کنند تا زبان اجتماعی کودک تقویت شود. ابزارهای ارائه‌شده تعلیمات مؤثر به کودک در دسترس هر پدر و مادری است. تعامل نظام‌مند با کودک هنگامی که بازی می‌کند و یا کاری را انجام می‌دهد فرصت‌هایی در اختیار والدین می‌نهد تا واژگان، معانی و مفاهیمی را به او آموزش دهند که شالوده یادگیری کودک را در مدرسه و زندگی تشکیل می‌دهد. در زیر به اختصار نکته‌ها و فعالیت‌هایی به منظور کار والدین با کودک آمده است. والدین می‌توانند تجربه‌های خود را نیز با مربیان ما و چگونگی کار با فرزندان‌شان انعکاس دهند.

فعالیت‌هایی در خصوص تحول زبان

با کودک به بازی‌های کلامی مانند نمونه‌های زیر بپردازید:

- بازی کلمات مخالف و متضاد (بزرگ - کوچک، کوتاه - بلند، کم تر - بیش تر و...) را انجام دهید. وقتی کلمات را درست می‌گوید تشویقش کنید و برایش دست بزنید.
- واژه‌های را واضح و صحیح تلفظ کنید و بعد او را تشویق کنید تا آخرین صدای آن را شناسایی کند و با صدای مشابه کلمه‌ای هم‌آغاز بسازد.
- بازی‌هایی چون بازی اسم، فامیل، مکان، حیوان، شیء و... را با او انجام دهید.
- با کودک بازی قافیه‌سازی را تمرین کنید. بدین ترتیب که به کودک کلمه‌ای ساده مثل موش را بگویید و سپس از او بخواهید تا بیندیشد و کلمه‌هایی مانند هوش، گوش، دوش و غیره را نام ببرد.
- با او به بازی‌های حل مسئله مشغول شوید. کودک را تشویق کنید تا چیستان (مانند کدام حیوان است که در بیابان و صحرا زندگی می‌کند، مردم از شیر و پشم آن استفاده می‌کنند و...) حل کند.
- با نشان دادن تصاویری درباره افراد مختلف جامعه مانند پستچی، معلم، خلبان، پزشک، قاضی و... با کودک صحبت کنید.
- در بازی‌های زبانی راجع به اول، دوم و سوم سخن بگویید و از او بخواهید از کلمات مکانی

رشدآموزش پیش دبستانی
دوره سوم، شماره ۲
زمستان ۱۳۹۰

نظیر بعد از فلان، بین و پشت و... استفاده کند.
● او را به مقایسه مقادیر، اختلاف وزن‌ها و...
ترغیب کنید؛ به کمک هم و با استفاده
از ابزارهای در دسترس به سنجش و
اندازه‌گیری بپردازید تا کمیت، اندازه،
مسافت یا فاصله را درک کند.

● از روی الگوها سرمشق بردارد و پیشگویی
کند که در یک ترتیب، نوبت بعدی
متعلق به کدام شیء (یا شخص) است.
● تفاوت‌ها و تشابهات بین اشیاء را نشان
دهد و راجع به آن‌ها بحث کند.

● با کودک خود به جاهای مختلف
مثل طبیعت، موزه، پارک و... بروید و
تشویقش کنید تا درباره این مکان‌ها و
تجربه‌هایش صحبت کند.

● برای موضوع‌های مورد علاقه او اطلاعات
بیش‌تری در اختیارش بگذارید تا به
گسترش خزانه لغاتش کمک کند.

● وقتی کودک با اسباب‌بازی‌هایش بازی
می‌کند می‌توانید به او ملحق شوید و
سؤال‌هایی مطرح کنید؛ مثلاً عروسک
گرسنه است، چه باید کرد؟ و...

● کودک را به تفکر و تخیل وادارید. برای
این کار به بازی‌هایی چون (تصور کن
روی ابرها حرکت می‌کنی دوست
داری کجا بروی؟) بپردازید.

● کتاب‌های مصور داستانی (مناسب) را
برای کودک بخوانید و او را متمایل
کنید تا کتاب‌ها را ورق بزند و آن‌ها را
با دقت نگاه کند. هم‌چنین از کودک
بخواهید تا داستان‌هایی بسازد و در
صورت نیاز به او کمک کنید.

منابع

۱. لایبلیت، جان؛ گاتفرد، کاترین. تقویت
زبان در دوره پیش دبستانی. ترجمه دفتر
همکاری‌های علمی بین‌المللی وزارت
آموزش و پرورش، ۱۳۸۵.
۲. لاکشامی، راجا؛ هاران، مورالید و آستانا،
شوبیتا. ترجمه فرخنده مفیدی. رشد و پرورش.
تهران: قدیانی، ۱۳۷۵.

الهام وفایی نژاد

کارشناس ارشد و مدرس دانشگاه علمی - کاربردی

برای گروه سنی ۴ سال به بالا

تابلوی قدیمی بر جسته با فویل آلومینیومی

وسایل مورد نیاز:

- چسب سفید
- اشیاء کوچک سه بعدی (به فهرست پایین نگاه کنید)
- مقوا
- برس رنگ قدیمی
- فویل آلومینیومی کلفت
- نوار چسب

روش کار

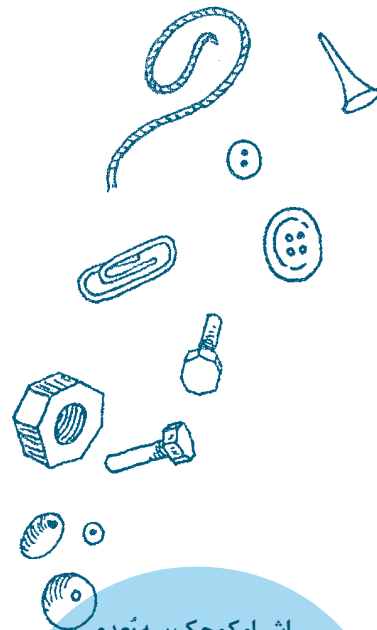
۱. اشیاء سه بعدی انتخابی خود را روی قطعه مقوایی بچسبانید.
۲. چسب سفید را به وسیله برس رنگ قدیمی روی مقوا و اشیاء بمالید.
۳. یک ورق آلومینیوم را به دقت روی اشیاء آغشته به چسب قرار دهید.
۴. به آرامی کناره ورق فویل را اطراف اشیاء فشار دهید تا نمایی از شکل اشیاء ظاهر شود. (دقت کنید تا مبادا فویل پاره شود).
۵. قسمت‌های اضافی فویل را پشت مقوا تا بزنید. سپس کناره‌ها را با نوار چسب یا چسب سفید در جای خود محکم کنید.

راه‌های دیگر انجام کار

- برای این که تابلوی شما شکل قدیمی و آنتیک پیدا کند، روی آلومینیوم را می‌توانید با رنگ سیاه رنگ‌آمیزی کنید. قبل از این که رنگ خشک شود، آن را پاک کنید و سعی کنید قدری رنگ در کناره‌های تابلو و اطراف چروک خوردگی‌های اشیاء باقی بماند.

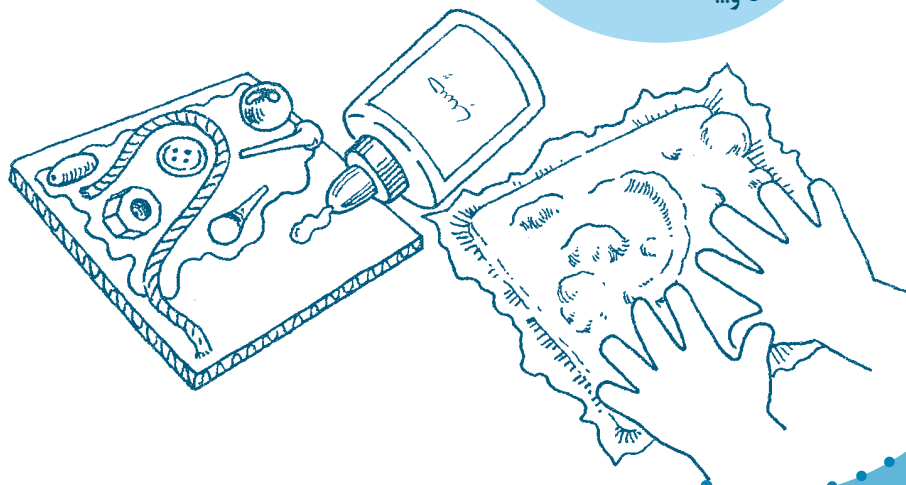
نکته‌های قابل توجه

- انتظار می‌رود که اولین کوشش‌های کودکان در این پروژه کاردستی، با پاره شدن کاغذ آلومینیوم همراه باشد. بنابراین، به کودکان توصیه کنید تا بیش تر دقت کنند
- برس رنگ‌آمیزی را قبل از خشک شدن چسب کاملاً بشویید.

اشیاء کوچک سه بعدی

- مهره
- پیچ و مهره‌ها
- گیره کاغذ
- تکه‌های کاموا
- کش لاستیکی
- و...

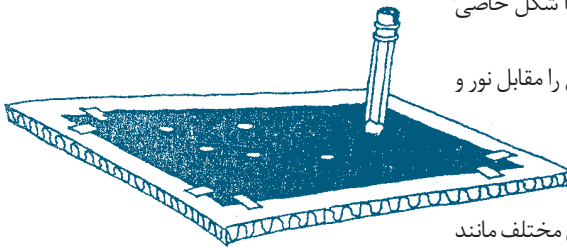
وسایل مورد نیاز:

- چسب نواری
- کاغذ سیاه
- مقوای ضخیم و محکم
- وسایل سوراخ کن مثل مداد، قیچی، چوب بستنی، گوش پاک کن و...
- کاغذهای رنگی، دستمال کاغذی یا کاغذ سلفون
- چسب

سوراخ‌های روشنایی

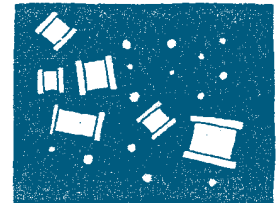
روش کار

۱. یک صفحه کاغذ سیاه را با نوار چسب روی مقوا بچسبانید.
۲. سوراخ‌هایی را درون کاغذ با استفاده از یک وسیله سوراخ کن (در وسایل لازم ذکر شده) ایجاد کنید. به تعداد و اندازه‌های دلخواه می‌توانید روی کاغذ سیاه سوراخ ایجاد کنید.
۳. نوار چسب را بردارید.
۴. سوراخ‌ها را با کاغذ رنگی بپوشانید. می‌توانید کاغذ رنگی را با چسب مایع یا نوار چسب به کاغذ سیاه بچسبانید. یا هر سوراخ را با یک تکه از کاغذ سلفون بپوشانید تا شکل خاصی پدید آید.
۵. طرح سوراخ‌های روشنایی را روی پنجره شیشه‌ای قرار دهید یا آن را مقابل نور و روشنایی قرار دهید تا چراغ‌های رنگی روشن را مشاهده کنید.

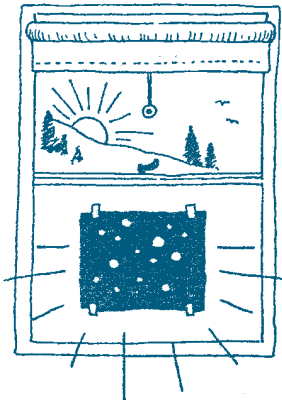
راه‌های دیگر انجام کار

- کاغذ سیاه را به اشکال و طرح‌های مختلف مانند درخت، ستاره یا دایره ببرید.
- سوراخ‌هایی را در تکه‌ای کاغذ رنگی ایجاد کنید و به یک صفحه کاغذ سیاه بچسبانید - سوراخ‌ها به نظر برجسته می‌آیند.

نکته‌های مهم

- بر کار بچه‌ها در این پروژه کاردستی نظارت کنید. فضای کافی را در اختیار هنرمندان خردسال قرار دهید. مقرراتی را برای ایجاد نظم برقرار کنید، از جمله این که اشیاء نوک‌تیز را روی میز قرار دهند.
- بعضی کودکان از عهده سوراخ کردن کاغذ بر نمی‌آیند و ممکن است به جای سوراخ کردن، کاغذ را پاره کنند. در این صورت، کاغذ را با استفاده از چسب نواری ترمیم کنید و یا در طرح نهایی از کاغذ پاره شده نیز استفاده کنید.

اشاره

در شماره قبل راجع به چارچوب، قلمرو و محتوا در هر فعالیت زبان آموزی مطلبی نوشته شد که به عناصر زبانی مندرج در فعالیت‌ها نیز اشاره‌ای داشت. در این شماره، درباره ساختمان و ساختار هر فعالیت می‌پردازیم. واحدهای یادگیری زبان آموزی متشکل از فعالیت‌های یادگیری است. در برنامه درسی زبان آموزی کودکان مناطق دوزبانه، به منظور تسهیل در امر یادگیری و رسیدن به اهداف مورد نظر، فعالیت‌ها ساختاری سه قسمتی دارند که به تبیین هر سه مرحله در این مقاله می‌پردازیم.

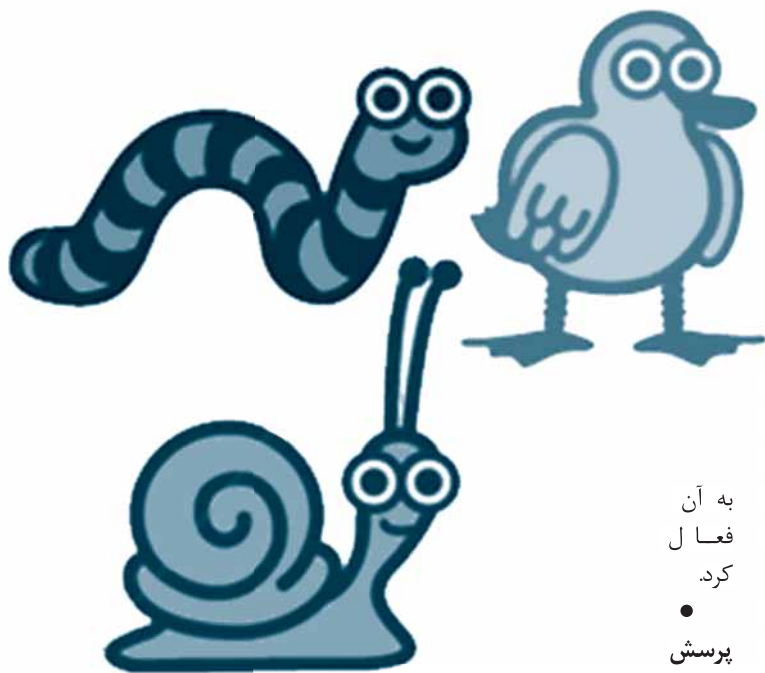

کلیدواژه‌ها: زبان آموزی، فعالیت زبان آموزی، عناصر زبانی، ساختار یک فعالیت، تسک (task).

ساختار یک فعالیت زبان آموزی در مناطق دوزبانه

فریده عصاره

فعالیت زبان آموزی؛ تکه یا بخشی از یک واحد یادگیری است. در واقع، قالب و ظرفی است که محتوای زبان آموزی در آن ریخته می شود. در این ظرف، کودکان آنچه را از زبان نیاز دارند، بر اساس اهداف تعیین شده می توانند بهره برداری کنند.

فعالیت زبان آموزی یکی از طرح ها و سیلابس های پر کاربرد در امر آموزش زبان است که بر مشارکت و فعالسازی کودک در امر یادگیری مبتنی است و بیشتر بر روی معنی متمرکز است؛ در نتیجه برقراری ارتباط معنی دار تر می شود.

به زعم ویلیس، یادگیری از طریق تسک (فعالیت) مؤثرتر است و فرصتی برای کودک فراهم می کند تا کودکان آزادانه روی فعالیت های کلاسی متمرکز شوند؛ زبان را برای رسیدن به اهداف خاصی به کار برند و در شرایطی طبیعی و متناسب با زندگی روزانه خود، به تولید زبان بپردازند مانند مشغول شدن به یک بازی، حل یک چیستان، اجرای یک نقش و....

در فعالیت (task)؛ عناصر زبانی به صورت مستقل و مستقیم آموزش داده نمی شود، بلکه زبان ابزاری مورد نیاز برای پرداختن به امور غیر آموزشی، هم چون خرید کردن، دکتر رفتن، به شمار می رود، که همان کارهای روزمره زندگی است. همین امر بستری مناسب برای یادگیری خودبه خود و ناآگاهانه را برای کودکان ایجاد می کند. هر فعالیت از سه مرحله تشکیل می شود. در زیر به معرفی هر مرحله می پردازیم.

مرحله اول: پیش فعالیت

در حقیقت، مرحله پیش فعالیت نیز یک نوع مقدمه چینی قبل از آموزش عناصر زبانی به کودکان محسوب می شود و راهی برای فعال سازی و حاضر کردن تجارب پیشین کودک است. و به واسطه آن ارتباط بین دانش جدید با دانش قبلی کودک ایجاد می شود. در مرحله پیش فعالیت می توانیم کودکان را برای یادگیری عناصر زبانی جدید آماده کنیم. آماده سازی باعث آشنایی و ایجاد انگیزه در کودکان می شود.

مهم ترین گونه های پیش فعالیت عبارت اند از:

● ارائه تصویر

می توانیم برای پیش فعالیت تصویری مناسب را با موضوع فعالیت انتخاب کنیم. مثلاً اگر موضوع واحد یادگیری ما بازار است؛ با ارائه تصویری مرتبط با بازار می توانیم زبان آموزان را آماده ورود به فعالیت اصلی کنیم. از این طریق می توان ذهن زبان آموزان را به سوی موضوع مورد نظر سوق داد و دانسته های قبلی کودکان را راجع به بازار، خرید کردن و مقوله های مرتبط

به آن فعال کرد.

● پرسش

با ارائه چند پرسش در خصوص موضوع فعالیت، کودکان از موضوع آگاه می شوند و بدین طریق با فعالیت اصلی ارتباط برقرار می شود. پرسش به فعالسازی و حاضر شدن تجارب پیشین کودک منجر می شود. علاوه بر این، پرسش ها ابزاری برای محک زدن میزان دانش زبانی، زبان آموزان است.

● گوش دادن به متن نوشتاری و شنیداری

به وسیله متنی که با فعالیت اصلی مرتبط است که هم می تواند مکتوب باشد و برای کودکان خوانده شود و هم متن شنیداری که کودکان به آن گوش کنند.

مرحله دوم: فعالیت اصلی

فعالیت اصلی قلب سه مرحله و اساس و بنیان محتوای زبانی فعالیت در آن نهاده است. اهمیت و ضرورت این مرحله بر کسی پوشیده نیست. در واقع، اهم محتوا (واژه ها، ساختارها و کارکردهای زبانی) در فعالیت اصلی نهفته است. به عبارتی دو مرحله قبل و بعد از آن (پیش و پس) در خدمت فعالیت اصلی است. فعالیت اصلی از یکی از انواع فعالیت های زیر انتخاب می شود:

در فعالیت؛

عناصر زبانی

به صورت مستقل

و مستقیم آموزش

داده نمی شود، بلکه

زبان ابزاری مورد نیاز

برای پرداختن به امور

غیر آموزشی، همچون

خرید کردن، به دکتر رفتن،

به شمار می رود، که همان

کارهای روزمره زندگی است

انواع پس فعالیت

● بازی ها

بازی از جمله فعالیت‌هایی است که می‌توان در هر سه قسمت، پیش فعالیت، فعالیت اصلی و فعالیت‌های تکمیلی استفاده کرد. بازی‌های کودکان علاوه بر افزایش مهارت‌های زبانی کودکان، تأثیرات زیادی بر شکل‌گیری شخصیت و تقویت زمینه‌های قدرت تحلیل کودکان دارد.

بازی‌های انتخابی باید تا جایی که امکان دارد کودکان را به صحبت کردن وادار کند. این امر به پرورش مهارت‌های زبانی همچون تولید و درک به واسطه صحبت کردن و گوش دادن منجر می‌شود.

● قصه‌گویی

از کودکان می‌خواهیم که داستانی را (که از قبل شنیده‌اند) براساس فعالیت اصلی برای همکلاسی‌های خود تعریف کنند، یا داستانی خلق کنند. این شیوه نه تنها به افزایش قدرت و سلاست بیان، ارتقای خلاقیت و افزایش اعتمادبه‌نفس کودکان منجر می‌شود، بلکه باعث می‌شود کودکان با جنبه‌های مختلف جملات از لحاظ ساختار دستوری (مثل وجه افعال) و شیوه روایتی و فعل‌های مناسب برای روایت مثل ماضی نقلی نیز آشنا شوند.

● توضیح رویداد و خاطره‌گویی

توضیح رویدادهای زندگی روزمره کودکان نیز یکی از فعالیت‌های تولیدی است که به رشد قوه تکلم و سازماندهی دانش زبانی در ذهن آنها منتهی می‌شود.

می‌توانیم از کودکان بخواهیم که رویدادهای زندگی خود را در کلاس تعریف کنند. البته باید توجه داشت که از لحاظ موضوعی با محتوای فعالیت موردنظر مشابه باشند. مثلاً اگر فعالیت اصلی ما درباره خرید کردن و بازار رفتن است، می‌توانیم از آنها بخواهیم که یکی از خاطرات خود را از بازار و خرید کردن تعریف کنند.

● پرسش و پاسخ

پرسش و پاسخ یکی از فعالیت‌هایی است که هم برجسته تولید و هم بر ادراک زبان تمرکز دارد. رد و بدل کردن پرسش و پاسخ میان کودکان به افزایش قدرت درک، تولید کودکان، ایجاد تعاملات زبانی، جرأت سخن گفتن و توانایی یافتن راه‌هایی برای ایجاد تفهیم و تفاهم بین خود و دیگران نیز در آنها منجر می‌شود.

● نقاشی

نقاشی از دیگر تمرین‌هایی است که مربی می‌تواند از آن همچون ابزاری برای ارزشیابی قوه درک زبانی بهره بگیرد. همچنین نقاشی موجب می‌شود که کودک شنیده‌هایش را در ذهن درونی کند، مثلاً فعالیت اصلی داستان است که کودکان شنیده‌های خود را از آن روی کاغذ ترسیم می‌کنند. این امر موجب تثبیت آموخته‌های آنان از داستان می‌شود.

قصه، بازی، اجرای نقش، نقاشی، کاردستی، دیدن فیلم، گفت‌وگو (مکالمه دونفره، چندنفره، تلفن کردن و...)، مصاحبه، گردش علمی، چیستان، تصویرخوانی و صحبت درباره آن.

مرحله سوم: پس فعالیت

پس فعالیت یا فعالیت‌های تکمیلی مجموعه تمرین‌هایی است که بعد از فعالیت اصلی به منظور تعمیق، تثبیت، تکمیل و توسعه فرایند یادگیری صورت می‌گیرد. علاوه بر این، راهی است که کودکان را نیز بدون اینکه متوجه شوند، ارزشیابی کنیم.

پس فعالیت راهکاری برای تکرار و تمرین است. معمولاً وقتی فعالیتی به شیوه‌های متفاوت و به صورتی متنوع و در موقعیت‌های دیگری تکرار و تمرین می‌شود، قدرت و توان زبانی کودکان بالا می‌رود. زیرا در هر بار تکرار، کودکان قادر به استفاده از زبان پیچیده‌تری می‌شوند. کودکان بر اثر این تکرار می‌توانند روان‌تر و درست‌تر صحبت کنند و عناصر زبانی کم‌پسامد را نیز فراگیرند. مثل وقتی که واژه یا ساختاری زبانی برای کودک جدید است و در فعالیت اصلی آمده است. حال تمرینی به عنوان پس فعالیت در بافتی دیگری تکرار می‌شود که فرایندهای یادگیری آن‌ها به مرور درونی می‌شود و به دانشی ثابت و استوار تبدیل می‌شود که این پدیده را «تثبیت و تعمیق» می‌گویند. با اجرای فعالیت‌های تکمیلی متعدد و متنوع در واحد یادگیری که در راستای فعالیت‌های اصلی است فرایندهای یادگیری در کودک تکمیل و توسعه می‌یابد.

علاوه بر اینکه پس فعالیت فرصتی دیگر برای مشارکت فعال کودکان و نیز ارزشیابی آنان است، فرصتی برای مربیان نیز فراهم می‌شود تا به ارزیابی فعالیت اصلی بپردازند. مربیان از طریق نحوه واکنش کودکان به فعالیت‌های تکمیلی به این نتیجه می‌رسند که آیا فعالیت اصلی به بازنگری نیازی دارد یا خیر.

● ایفای نقش

ایفای نقش نیز از جمله تمرین‌هایی است که هم می‌تواند دریافت‌های زبانی را ارزیابی کند و هم سبب رشد و خلاقیت زبانی شود.

● تصویر خوانی

این فعالیت نیز فعالیتی تولیدی است. مجموعه‌های از تصاویر را به کودکان (مناسب با سن آن‌ها) نشان می‌دهیم و از آن‌ها می‌خواهیم آن‌چه را که از تصاویر درک کرده‌اند، بیان کنند یا حتی با استفاده از عناصر موجود در تصویر، داستانی بگویند و تصاویر را به هم ربط دهند.

اصول و ضوابط تأمل برانگیز

۱. پیش فعالیت و پس فعالیت‌ها در جهت فعالیت اصلی باشد. این تشابه باید همه‌جانبه باشد، یعنی از لحاظ ساختاری، محتوایی، واژگانی، موقعیتی و کارکردی و... برای مثال، اگر ما در فعالیت اصلی به معرفی کارکرد معذرت‌خواهی پرداخته‌ایم و واژه‌ها و لغات مخصوص این کارکرد را معرفی کرده‌ایم، باید در قسمت پس فعالیت به تکرار این لغات و کارکردها بپردازیم. این امر موجب تسهیل در تحقق اهداف می‌شود.

۲. در پس فعالیت‌ها از فعالیت‌ها و تمرین‌های متنوع استفاده شود تا یادگیرندگان توانایی استفاده از نکات آموزش داده شده را در موقعیت‌های گوناگون و متفاوت کسب کنند. یکی از اصول مهم در آموزش این است که موارد آموزش داده شده باید قابل انتقال به جهان واقعی باشند. به عبارت دیگر آموزه‌های این برنامه باید این توانایی را در کودکان ایجاد کند که به صورت ناخودآگاه به انتقال آنها به زندگی روزمره خود بپردازند.

۳. فعالیت‌های تکمیلی نباید حاوی آموزش نکات جدید باشند، که در فعالیت اصلی نیامده است.

۴. هر سه مرحله از فعالیت بایستی از اهداف در نظر گرفته شده پیروی کند، به عبارتی پیش فعالیت و پس فعالیت‌ها باید در جهت رسیدن به اهداف فعالیت اصلی طرح‌ریزی شوند.

۵. فعالیت‌های تکمیلی برای کودک جذاب باشند و همانند هر گونه اقدام آموزشی برای کودک جنبه غیرمستقیم بودن خود را حفظ کنند.

۶. زمان اختصاص داده شده به هر فعالیت باید با حجم و مطالب آن فعالیت، سطح دشواری مطالب، سطح زبانی کلاس مناسب باشد.

۷. در مرحله پیش فعالیت به‌ویژه در ایام اولیه دوره، بهتر است از زبان مادری کودکان بیشتر استفاده شود.

پی‌نوشت

1. Task
2. Syllabus

سیلابس زیرمجموعه برنامه درسی و مربوط به محتواست یا محتوای تفصیلی یک موضوع درسی را در بر می‌گیرد. سیلابس مورد استفاده در برنامه درسی زبان‌آموزی در مناطق دو زبانه مبتنی بر Task است.

3. Willis, Jane, Doing Task-based Teaching. Oxford University Press (2007).

۲۹
رشد آموزش پیش‌دبستانی
دوره سوم، شماره ۲
زمستان ۱۳۹۰

در بعضی از مهدکودک‌ها ۹ صندلی می‌گذارند و به ۱۰ کودک می‌گویند که هر کسی نتواند سریع برای خود جایی برای نشستن بگیرد، گرگ محسوب می‌شود و به این شکل بازی ادامه پیدا می‌کند. بچه‌ها هم برای این که خود روی صندلی بنشینند، همدیگر را کنار می‌زنند. با این بازی ما از کودکی به کودکان خود آموزش می‌دهیم که هر کسی باید فقط به فکر خود باشد. ولی در برخی مهدکودک‌ها ۹ صندلی هست و از ۱۰ کودک خواسته می‌شود که طوری بر صندلی‌ها بنشینند که همه جایی برای نشستن داشته باشند، در غیر این صورت همه آن‌ها بازنده هستند. بنابراین، بچه‌ها نهایت سعی خود را می‌کنند و همدیگر را طوری بغل می‌کنند که هر ۱۰ کودک روی ۹ صندلی جا بگیرد و کسی بدون صندلی نماند. و تا پایان بازی همین‌طور از تعداد صندلی‌ها کاسته می‌شود. و آن‌ها این چنین به کودکان فرهنگ همدلی و کمک به هم‌دیگر را یاد می‌دهند.

تفاوت در تفریح بچه‌ها

اشاره

سلامتی کودکان از مهم‌ترین دغدغه‌های خانواده‌هاست. در این خصوص تهیه و طبخ غذای سالم نیز حائز اهمیت است. علاوه بر خانواده‌ها، افرادی دیگر نیز به فکر کودکان و تغذیه سالم آن‌ها هستند، به منظور تحقق بخشیدن این ایده برای اولین بار آقای محمد اعتضاد در شهر مشهد به فکر تأسیس و گشایش رستورانی تخصصی برای کودک افتاد. علاوه بر آن که اعتضاد مدرک کارشناسی دارد، مدرک مدیریت هتل‌داری، مدیریت کترینگ و رستوران را نیز از سازمان میراث فرهنگی اخذ کرده است. از سال ۱۳۸۳، ایشان پی‌گیر تهیه و عرضه غذاهای سالم است و مدتی است که به سوی تأسیس غذاخوری تخصصی کودک رفته است. در ادامه نظر خوانندگان محترم را به گفت‌وگویی کوتاه با ایشان جلب می‌کنیم.

کلیدواژه‌ها: رستوران کودک، غذای سالم.

کودک و غذای سالم

گفت‌وگو با مدیر نخستین رستوران تخصصی کودک

گفت‌وگو: اصغر ندیری
عکس: رضا بهرامی

● ایده رستوران تخصصی کودک

چگونه شکل گرفت؟

این ایده شخصی من است و از هنگامی که به تحصیل دانشگاهی پرداختم، تأکید و تمرکز من روی کودک و غذای سالم و مناسب برای او بود.

● اصولاً غذای سالم چه تعریفی

دارد؟

غذای سالم غذای تازه و غیر فرآوری شده است و به هیچ وجه مواد نگهدارنده در آن به کار نرفته است. مواد غذایی سالم به‌طور روزانه تهیه می‌شود و سبزیجات نیز دارد. مثلاً کلم بروکلی کالری منفی دارد و برای بچه‌ها خوش خوراک و جذاب است.

● مهمانان و مشتری‌های شما در

چه گروه سنی قرار دارند؟

ما از کودکان بین ۴ - ۱۲ سال پذیرایی می‌کنیم، البته گاهی بزرگسالان و مشتری‌های خاص یا حساس و زیر نظر پزشک هم

به آن‌ها اضافه می‌شوند.

سیستم طبخ ما آلومینت است. بدین صورت که غذا در لحظه آماده می‌شود و تازگی در آن حرف اول را می‌زند.

● یکی از مشکلات کودکان بی‌میلی به صبحانه است. علت آن از دید شما چیست؟

فکر می‌کنم از خود خانواده سرچشمه می‌گیرد. خانواده باید به وعده غذایی صبحانه اهمیت دهد و فرهنگ‌سازی کند و بایستی عادات غذایی مناسب راه‌اندازی کنیم. به‌طور مثال می‌توان به بچه‌ها گفت که غذاهایی هست که به اندازه غذاهای آماده لذت‌بخش و در عین حال سالم هستند.

● نظر خانواده‌ها پس از مراجعه به غذاخوری کودکان چیست؟

پس از اولین بار که خانواده‌ها به این‌جا می‌آیند، معمولاً مراجعه‌های آن‌ها تکرار می‌شود و حتی افرادی را نیز با خود می‌آورند. این هم

به خاطر سبک کار و تخصص ما و خواست بچه‌هاست.

● در بعضی اماکن برای تشویق یا جلب مشتری خردسال هدیه‌های کوچکی مثل بادکنک یا عروسک داده می‌شود. شما چگونه تشویق می‌کنید؟

تشویق ما شامل آن کودکی می‌شود که غذایش را به‌طور کامل بخورد. آن تشویق‌ها

که اشاره کردید درخصوص فست‌فودها (غذاهای آماده) است و روش ما نیست.

● آیا در تعامل با کودک به تزئینات سالن غذاخوری و خود غذا توجه می‌کنید؟

بله، این بسیار مهم است، ما غذاها را از موادی تهیه می‌کنیم که خودشان رنگی هستند. مانند فلفل دلمه‌ای، گوجه‌فرنگی، گیلان، هویج و ذرت. این رستوران در تفرج‌گاهی قرار دارد که کودکان با حضور در آن اشتیاقشان تحریک می‌شود. ما برای خواست بچه‌ها ارزش قائل هستیم و به چینش صندلی، رنگ‌آمیزی محیط و نوع رومیزی‌ها توجه داریم. حتی غذاهای ما زیر نظر پزشک و بدون روغن طبخ می‌شوند، طوری که بزرگسالان هم بتوانند از امکانات استفاده کنند. محیط باید از لحاظ دیداری، شنیداری، بویایی، لامسه و تحریک ذائقه و تهویه مناسب مشتری باشد.

● آیا کودکان نوع غذای خود را می‌شناسند و غذای خاصی پیشنهاد می‌کنند؟

معمولاً نه. اما در این‌جا ما نوع غذا و مواد سازنده آن را نشان می‌دهیم. دستور و یا فهرست غذاهای ما رنگی است و از روی عکس می‌شود غذا را انتخاب کرد. گوشت مرغ کنجدی از انتخاب‌های معمول مراجعان است و کنجد برای تقویت قوای هوش کودکان بسیار مناسب است.

● برای آینده چه طرح‌هایی دارید؟
دو طرح عمده که یکی از آن‌ها مشارکت دادن کودکان در آشپزی است و دیگری ترویج استفاده از عرقیات گیاهی به جای نوشیدن نوشابه‌های گازدار به برنامه‌های آینده ما اضافه خواهد شد.

۳۱
رشد آموزش پیش‌دبستانی
نور سوم، شماره ۲
زمستان ۱۳۹۰

تربیت شایسته حق کودک است

گفت‌وگو با حجة الاسلام دکتر محی‌الدین بهرام محمدیان درباره حقوق کودک در اسلام

تنظیم از: ابوالفضل نفر

است. یکی از بحث‌هایی که در خانواده‌های مسلمان مطرح است، کام‌برداری فرزندان است. میان خانواده‌های شیعه توصیه شده است که کام فرزندانمان را با آب فرات یا تربت کربلا برداریم. هم‌چنین توصیه شده است از زمان نوزادی به کودکان سلام کنید؛ نوزاد هنوز کلمات و عبارات را تشخیص نمی‌دهد، اما لحن گرم و صمیمی پدر و مادر و مربی را حس می‌کند و احساسات مثبت و سازنده با سلام کردن به بچه منتقل می‌شود. پیامبر اسلام (ص) می‌فرمایند: «از چیزهایی که خیلی دوست دارم، سلام دادن به کودکان است.»

□ یکی دیگر از حقوق فرزندان که بسیار سفارش شده است، انتخاب نام نیک است. در این خصوص هم توضیحی بفرمایید.

■ بله. روایت‌های اسلامی بر نامگذاری فرزندان پیش از تولد تأکید کرده‌اند و حتی گفته شده که اگر نمی‌دانید فرزند دختر است یا پسر، دو نام انتخاب کنید. براساس روایات، اگر فرزندان پسر متولد شد او را به نام پیامبر بخوانید و اگر دختر شد به نام یکی از زنان پارسا مانند خدیجه کبری (س) یا فاطمه زهرا (س) بنامید. نامگذاری یعنی حرمت نهادن یعنی به چشم آمدن. در روایت آمده است که پیامبر حتی بر مرکب و اشیاء مورد استفاده خود نام خاص نهاده بودند، بنابراین نامگذاری

کار بسیار سختی است. لذا باید برای تربیت فرزندان از خداوند مدد گرفت و درعین حال دانش و مهارت‌های حرفه‌ای تربیت‌کودکان را هم باید آموخت. بخشی از امر تربیت آموختنی است. فرزندآوری به‌طور غریزی در نهاد انسان‌ها وجود دارد. همان‌گونه که موجودات زنده نیز هر کدام به‌نوعی تکثیر و تولید دارند. پروراندن و تربیت فرزندان بسیار دشوار است و به قاعده، ضابطه، الگو و روش نیازمند است. یعنی باید مبانی روش‌ها و الگوها را بشناسیم و با عنایت خداوند متعال عوامل دیگر را هم در خدمت تربیت فرزندانمان به کار بگیریم.

□ لطفاً درباره حقوق فرزندان بر پدر و مادر در اسلام توضیح دهید؟

■ اولین حق فرزند این است که آن‌ها را با شعائر دینی آشنا و به تعبیری تلقین کنیم. از این‌روست که در آموزه‌های تربیتی اسلام، نخستین تکلیف پدر و مادر خواندن اذان و اقامه در گوش فرزندان است. یعنی در آموزه‌های اسلام نام مقدس «الله» نخستین کلمه‌ای است که بر گوش فرزند طنین می‌اندازد و آخرین کلمه که از زبان مادر وداع و ارتحال از این دنیا خارج می‌شود، نیز واژه «الله» است. در واقع، بین دو ذکر «الله» زندگی و حیات ما سپری می‌شود. لذا اولین چیزی که فرزندان حق دارند و اولین تکلیف والدین است، تلقین شعائر الهی بر گوش فرزندان

مسئله حقوق کودک و موضوعاتی هم‌چون اعلامیه حقوق بشر و کنوانسیون حقوق کودک از اموری است که در سال‌های گذشته توجه رسانه‌های جمعی بسیاری به‌ویژه ارباب جراید و مطبوعات را به خود جلب کرده است.

حال آن که دین مبین اسلام قرن‌ها پیش درباره حقوق کودک سخن به میان آورده است و تکالیف ویژه‌ای را در این‌باره برای پدر و مادر و اطرافیان کودک برشمرده است. بزرگان و پیشوایان دینی نیز در عمل و سفارش به آن اهتمام بالایی داشته‌اند.

در این خصوص گفت‌وگوی ما را با حجة الاسلام و المسلمین دکتر محی‌الدین بهرام محمدیان می‌خوانید.

***

□ براساس آموزه‌های دینی چگونه می‌توان زمینه تربیت شایسته فرزندان را فراهم کرد؟

■ اجازه بدهید از امام زین‌العابدین (ع) جمله‌ای نقل کنم که حاکی از اهمیت تربیت فرزند است. ایشان در فرازی از «صحیفه سجاده» در حق فرزندان دعا می‌فرمایند: «خداایا، تو خود مرا بر تربیت فرزندانم یاری کن.» یعنی بدون یاری خداوند تربیت و شکوفایی فرزندان در مسیر فطرت الهی

بر انسان‌ها خیلی اهمیت دارد. اساساً انتخاب نام نیک برای فرزندان یکی از وظایف پدر است که حضرت علی (ع) نیز در روایتی می‌فرمایند که چند چیز بر پدر و مادر تکلیف است و یکی از آن‌ها انتخاب نام نیک است. امام زین‌العابدین (ع) هم بر همین معنا تأکید می‌کنند.

□ چرا دین تا این اندازه بر انتخاب نام نیک تأکید دارد؟

■ تأکید دین بر هر نوع اسمی نیست، بلکه باید اسمی را برای فرزندان انتخاب کنیم که هویت اسلامی، دینی، انسانی و حتی هویت ملی او را به وی القا کند. گاهی انتخاب نام نامتناسب با شیئون اجتماعی فرزندان ما را در بزرگسالی دچار مشکل می‌کند. برخی روان‌شناسان و صاحب‌نظران مباحث تربیتی به این موضوع اشاره کرده‌اند که نامی برای فرزندان انتخاب کنید که پایه پای فرزندان بزرگ شود. بعضی از اسامی هستند که شاید در کودکی مناسب باشد، اما وقتی فرزند به نوجوانی، جوانی یا بزرگسالی می‌رسد و در جامعه ایفای نقش می‌کند، این اسامی شایسته آن‌ها نیست و پا به پای فرزندان بزرگ نمی‌شود. نکته دیگر این است که سابقه این نام به نوعی برای حیات اجتماعی و ارزشی فردی فرزندان الهام‌بخش باشد. نکته دیگر این است که ما باید به حق

با شیر مادر اتفاق بیفتد، اما احتمال دارد که برخی مادران نتوانند کودکشان را با شیر خودشان تغذیه کنند. با وجود این اساساً تأکید اولیه بر تغذیه با شیر «مادر» است که امروزه متخصصان و صاحب‌نظران علوم بهداشت و تغذیه نیز بر این معنا تأکید کرده‌اند که بچه‌هایی که از شیر «مادر» تغذیه می‌کنند، به لحاظ سلامت جسمی در بزرگسالی سالم‌تر و نسبت به بیماری‌ها مقاوم‌ترند. کسانی که از شیر مادر تغذیه نمی‌کنند، زیاد به بیماری دچار می‌شوند.

□ در دوره معاصر بخشی از تعلیم و تربیت فرزندان را نهاد تعلیم و تربیت به عهده گرفته است. یا به تعبیری در کنار نهاد خانواده شریک‌هایی مانند رسانه، مدرسه و... به ایفای نقش می‌پردازند. اکنون این سؤال مطرح می‌شود که آیا با

تابعیت فرزندانمان در انتساب به والدین توجه کنیم و به همین دلیل است که در اسلام نفی تبعیت و نفی ولد کردن از فرزند جایز نیست و آدم‌هایی که بخواهند چنین کاری را انجام دهند، در محکمه بسیار سنگین حقوقی مؤاخذه می‌شوند و اگر نتوانند چنین معنایی را اثبات بکنند، تنبیه و مجازات می‌شوند. پس داشتن نام نیک و داشتن حق تابعیت نسبت به پدر و مادر جزء حقوق فرزندان است.

□ اسلام اهمیت زیادی به تغذیه با شیر مادر داده است. لطفاً در این خصوص نیز توضیح بفرمایید.

■ نکته تربیتی دیگر تغذیه است که در تربیت فرزندان تأثیر دارد. مناسب‌ترین تغذیه در اسلام «شیر مادر» است و در قرآن کریم تأکید شده که فرزندان حق دارند که دو سال کامل از شیر مادرشان بخورند و رشد آن‌ها

پروراندن و تربیت فرزندان بسیار دشوار است و به قاعده، ضابطه، الگو و روش نیازمند است. یعنی باید مبانی روش‌ها و الگوها را بشناسیم و با عنایت خداوند متعال عوامل دیگر را هم در خدمت تربیت فرزندانمان به کار بگیریم

که بخشی از نیاز جامعه را رفع کنند. در این صورت وظیفه اصلی تربیت از دوش پدر و مادر برداشته نشده است، بلکه تفویض شده است که به وسیله گروهی متخصص تکمیل شود. البته والدین نیز باید نقش خود را در نظارت، مراقبت، پشتیبانی و تأمین کردن کودکان ایفا کنند. به همین جهت است که امروزه در نظام رسمی تعلیم و تربیت انجمن‌هایی مانند انجمن خانه و مدرسه یا انجمن اولیا و مربیان تشکیل می‌شود.

البته ارتباط بین والدین با مربیان و معلمان حرف تازه امروز یا ۵۰ سال پیش نیست. در متون اسلامی مانند کتاب "منیه‌المربد" از شهید ثانی نیز به این مسئله توجه شده است. در آن جا آمده است: والدین (البته تأکیدش بر پدر است) باید با مربی و معلم فرزندش ملاقات کند و حتی می‌گوید مناسب‌ترین روز برای ملاقات پدر با مربی و معلم روز چهارشنبه است؛ چراکه روز چهارشنبه روز خلقت نور است و پدر و مادر که وجود فرزند را باعث شده‌اند با مربی که پدر روحانی اوست باید ارتباط برقرار

حق هدایت بدانیم، در «دولت هدایت»، دولت مکلف می‌شود که سیاست‌گذاری کند و زمینه‌های این هدایت را فراهم سازد.

□ به تعبیری، تربیت بیش از آن که ناظر به نیاز باشد، ناظر بر ترازهاست.

■ درست است. پدر و مادر عهده‌دار تحقق تربیت هستند، دولت هدایت نیز باید زمینه و سیاست لازم را برای نوع تربیت فراهم کند. از این رو وقتی در جوامع پیچیده امروزی تنوع نیاز پیش می‌آید و هر کدام از نیازها تخصص ویژه خود را طلب می‌کند، به تقسیم کار می‌انجامد. در زندگی جمعی همه کس نمی‌تواند همه نیازهایش را به تنهایی برآورده کند. اگر به کفش نیاز داریم به کفاش و اگر لباس می‌خواهیم به خیاط مراجعه می‌کنیم. و این گونه همه چیز تقسیم می‌شود. همه نمی‌توانند از عهده همه کارها برآیند. لذا می‌بینیم که شکل‌های صنفی تخصصی ایجاد می‌شود. پدر و مادر بخشی از وظایف خود را به نهادهای رسمی مثل مراکز پیش‌دبستانی، دبستان و... واگذار می‌کند و آن‌ها نیز براساس تخصص خود می‌پذیرند

ورود به سن تعلیم و تربیت رسمی نقش خانواده کاهش پیدا می‌کند؟ نکته دیگر این است که چگونه بین مجموعه‌های تربیتی که عهده‌دار نقش‌های تربیتی هستند، تعامل وجود داشته باشد که ما شاهد تناقض‌های تربیتی نباشیم؟

■ وظیفه اصلی تربیت فرزندان به عهده پدر و مادر است. ضمن این که سیاست‌گذار اصلی تعلیم و تربیت «دولت هدایت» است. بین «دولت هدایت» با «دولت رفاه» تفاوت وجود دارد. دولت رفاه برآمده از نیازهای رفاهی مردم است و می‌خواهد آن نیازها را جواب دهد. درحالی که «دولت هدایت» بر اندیشه‌ای مبتنی است که بحث اعتقادی و ایمان را تأمین و ترغیب می‌کند. اگر بگوییم که تعلیم و تربیت ناشی از حق آزادی انسان‌هاست، اساساً خود تعلیم و تربیت را دچار خدشه می‌کنیم. چراکه حق آزادی انسان‌ها ممکن است به آن‌ها اجازه دهد که چیزی را نپذیرند، درحالی که یک نظام رسمی مدرسه‌ای چیزهایی را به اجبار آموزش می‌دهد. اما اگر تعلیم و تربیت را

کنند، به هم‌اندیشی بپردازند تا صلاح او را تشخیص دهند.

□ به نظر شما موفقیت انجمن خانه و مدرسه یا اولیاء و مربیان در گرو چه عواملی است؟

■ انجمن خانه و مدرسه یا اولیاء و مربیان زمانی موفق است که بتواند اهداف ترسیم‌شده از سوی دولت هدایت را با همراهی هم تکمیل کند تا سیاست‌های تربیتی مدرسه با سیاست‌های تربیتی خانواده تعارض نداشته باشند. تعارض موجود بین سیاست‌های تربیتی خانه و مدرسه باعث می‌شود که فرزندان دچار تعارض شخصیتی شوند، چون فرزند هم پدر و مادرش را دوست دارد و هم معلمش را. اگر فرزندان ببینند پدر و مادر چیزی را می‌خواهند و در مقابل، معلم چیز دیگری می‌خواهد، دچار تعارض می‌شود. و نقش دوگانه‌ای بازی می‌کند؛ پیش پدر و مادر نوعی رفتار دارد و پیش معلم رفتاری دیگر. این حساسیت به‌ویژه در دوره خردسالی و ابتدایی بیش‌تر است، زیرا معمولاً مربی‌ها از پدر و مادر محبوب‌تر

هستند. اگر نتوانیم این سیاست‌ها را با هم هماهنگ کنیم، کودکان دچار تعارض می‌شوند. لذا نهاد مدرسه و خانه باید مکمل هم باشند. صدا و سیما از جمله نهادهای دیگری است که در آموزش و تربیت نقش دارد. این جمله‌ای که می‌گویم به معنی نقد نیست، بیان نقیصه است. سیاست‌گزاران اصلی ما گفته‌اند که مباحث فرهنگی باید در مرکزی رصد و فرماندهی شود که شورای عالی انقلاب فرهنگی است و سیاست‌های آموزشی در شورایی بالاتر از دستگاه آموزش و پرورش، وزارت علوم، وزارت ارشاد، صدا و سیما، سازمان تبلیغات و... باید ترسیم شود. یعنی شورای عالی آموزش و پرورش که همه نهادها و سازمان‌ها در آن عضو هستند، تا این سیاست‌گذاری‌ها هم‌پوشانی داشته باشند و هم‌دیگر را تقویت کنند. اما آیا واقعاً در مقام اجرا هم چنین است؟! قانون می‌گوید که در برنامه‌های کودک و نوجوان صدا و سیما ناظر تربیتی وزارت آموزش و پرورش باید حضور داشته باشد. آیا واقعاً این اتفاق می‌افتد؟ ما می‌بینیم که

در بخش آموزش در مدرسه و پیش‌دبستان چیزی اتفاق می‌افتد، اما در سایر نهادها و در برنامه‌هایی که متناسب کودک و نوجوانند، آن سیاست‌ها کاملاً تعقیب نمی‌شود. البته باید از صدا و سیما تشکر کنم که با راه‌اندازی شبکه آموزش سعی در تولید برنامه‌های متناسب و کارشناسی شده دارد، اما این‌ها کفایت نمی‌کند. تربیت صرفاً آموزش نیست، بلکه مجموعه‌ای فراگیر است که باید به‌صورت سازمان‌یافته با هم‌دیگر کار کنند.

□ رسالت اصلی تربیت اسلامی در جامعه ما به عهده کدام نهاد است خانواده، مدرسه یا جامعه؟

■ در تعلیم و تربیت یک چند ضلعی ایفای نقش می‌کند. خانه، مدرسه و حاکم اسلامی که تجلی حاکم اسلامی نهادهای اجتماعی تربیتی است، ضلع‌های این مدرسه را تشکیل می‌دهند. مانند خطابه‌ها، منبرها، نماز جمعه، دستگاه‌های تبلیغاتی مانند صدا و سیما، سازمان تبلیغات و مساجد و... که مجموعه این‌ها ایفای نقش می‌کنند و باید وظایفشان معلوم باشد.

اشاره

اهمیت سال‌های اولیه زندگی در طول تاریخ توسط صاحب‌نظران و دانشمندان حوزه‌های مختلف تعلیم و تربیت، روان‌شناسی، فلسفه و... مشخص شده است. مطالعات روان‌شناسی کودک می‌گوید که بین سه تا شش سالگی مرحله شکل‌گیری شخصیت، تربیت حواس و تربیت تخیل است. در این دوران رشد کلامی، جسمی و حرکتی، عاطفی-اجتماعی، رشد شناختی و اخلاقی و حتی رشد خلاقیت، اهمیت دوچندان دارد. فروبل در بیان اهمیت دوران کودکی اشاره می‌کند که کودکان پیش از آن که مخلوقاتی اثرپذیر باشند، افرادی مبدع، مبتکر و خالق هستند، بنابراین، کوشش‌های تربیتی باید برای پرورش خلاقیت کودکان انجام شود.

در این نوشتار، با توجه به اهمیت شناخت ویژگی‌های کودکان دوره پیش دبستانی از سوی مربیان تلاش می‌شود تا با تأکید بر رشد اجتماعی کودکان، مربیان را از رویارویی با ویژگی‌های رشدی کودکان آگاه سازیم؛ چرا که مربیان از طریق آگاهی و تسلط بر کودک و ویژگی‌های او بهتر می‌توانند با او رفتار کنند، به او آموزش دهند، محبت کنند و به رشد بهتر او کمک کنند.

کلیدواژه‌ها: رشد اجتماعی، کودکان، بازی.

کودکان در دوره پیش از دبستان برای یادگیری بسیار کنجکاو، مشتاق و خودجوش هستند و به امور تازه با علاقه فراوان پاسخ می‌دهند. آن‌ها از حرکت و ابتکار به خرج دادن لذت می‌برند. روز به روز در انجام تکالیف خود استقلال بیش‌تری پیدا می‌کنند و برای شناخت محیط اطراف خویش جست‌وجو می‌کنند و خود وارد عمل می‌شوند. در چنین حالتی کودکان، انرژی بسیاری مصرف می‌کنند و شکست‌ها و ناخوشی‌ها را به راحتی به فراموشی می‌سپارند. در عین حال راه و رسم انجام دقیق‌تر و ماهرانه‌تر کارها را یاد می‌گیرند.

کودکان این سنین مدتی طولانی نمی‌توانند آرام و ساکت بنشینند، چرا که آن‌ها به تحرک و فعالیت نیازی درونی دارند. تحرک و فعالیت کودکان همراه با کارهای مبتکرانه و منحصر به فرد برای تک‌تک

چگونه به رشد اجتماعی کودکان یاری‌رسانیم؟

دکتر مرجان لرکیان

در پاسخ به این پرسش‌ها، می‌توان به نظر دار کین (۱۹۹۵) اشاره کرد. وی معتقد است که دیگران، شامل مربیان، والدین و بزرگ‌ترها، به دو شکل در تعریف خودپنداره کودکان به آن‌ها کمک می‌کنند:

نخست، با طرز و نوع رفتارشان با کودک؛ برای مثال به دخترها اجازه نمی‌دهند لباس‌شان را کثیف کنند، اما به پسرها اجازه می‌دهند.

دوم، ارزیابی رفتارهای کودکان یا تمایلات آن‌ان؛ مثلاً با خوب یا بد نامیدن نقاشی کودکان.

به این ترتیب هم رفتار مربیان با کودکان و هم ارزیابی رفتارها یا ابتکارهای کودکان بر شکل‌گیری خودپنداره مثبت یا منفی در کودکان بسیار مؤثر است و مربیان نباید این مهم را فراموش کنند.

بازی و رشد اجتماعی کودکان

یکی از ویژگی‌های طبیعی دوران کودکی بازی است. بازی فعالیت است که کودک برای لذت بردن به آن مبادرت می‌ورزد و انگیزه پنهانی ندارد. بازی خواسته خود کودک است، نه محصول آن چه کودک دریافت می‌کند. کودکان برای خودشان بازی می‌کنند و انتظار پاداش یا جریمه ندارند. مربیان با آگاهی از سیر تحول بازی در سنین مختلف، از یک تا شش

را تأیید می‌کند که معتقد بود نتیجه مثبت در فعالیت‌های کودکان پیش‌دبستانی قوه ابتکار است و نتیجه منفی آن احساس گناه^۲ در کودکان.

خودپنداره و کودکان

یکی از عناصر مهم شخصیت کودکان پیش‌دبستانی ویژگی خودپنداره^۳ است که در اوایل کودکی بر عوامل بیرونی نظیر خصوصیات جسمی، وسایل و متعلقات یا فعالیت‌های حرکتی مبتنی است. تصور و توصیف کودکان درباره خودشان، بیش‌تر به امور ملموس و معلوم محدود می‌شود.

کودکان در این دوران سرنخ‌هایی از این‌که چه کسی هستند نیز نشان می‌دهند و قادرند تا حالات درونی و هیجان‌هایشان را توصیف کنند. کودکان از طریق تجاربی که به دست می‌آورند، تصمیم‌های بعدی را درباره خود بیان می‌کنند.

نقش مربیان و والدین در تشکیل خودپنداره کودکان و تعریف آن‌ها از خودپنداره‌شان چه‌گونه است؟ آیا کودکان به تنهایی و بدون دخالت دیگران خود را توصیف خواهند کرد؟

آن‌هاست. به‌گونه‌ای که تمایل کودکان به آموختن مهارت‌های مختلف زیاد است و مشتاق برقراری تعامل و ارتباط با دیگران هستند.

کودکان در برخی ابتکارهای خود استقلال دارند (مانند ساختن یک کاخ با اشکال مکعبی)، در حالی‌که در بعضی فعالیت‌های دیگر (مانند پختن کیک) به مشارکت و همکاری دیگران (بزرگسالان یا همسالان خود) احتیاج دارند. در این میان نقش مربیان و والدین بسیار حائز اهمیت است. در صورتی‌که آن‌ها از کنجکاوی و ابتکار عمل کودک ابراز رضایت و خشنودی کنند، کودک برای انجام ابتکارهای بیش‌تر تلاش می‌کند. اما اگر مربیان، والدین و آموزگاران محدودیت‌هایی را برای کودکان مبتکر اعمال کنند، کودکان نه تنها ترسو و خجول می‌شوند، بلکه دچار احساس گناه نیز می‌شوند و این موضوع نظریه اریکسون

غالباً یکی دو کودک آن را رهبری می کنند. کودکان در این مرحله می توانند نقش های خاصی را در بازی ایفا کنند و درک پخته تری از نقش خود در گروه پیدا می کنند. بازی های کودکان در این مرحله، قواعد و دستورات مشخصی دارد. هرچه کودکان بزرگ تر می شوند، به بازی های اجتماعی و گروهی بیش تری مشغول می شوند و توانایی تمرکز آن ها افزایش می یابد و تعاملشان طولانی تر می شود. بنابراین با توجه به سیر تحولی بازی مریبان می تواند زمینه فعالیت ها و بازی های همراه با همکاری را برای کودکان پنج و شش ساله فراهم کنند تا مقدمات آمادگی ورود آن ها به دوره دبستان از طریق اجتماعی شدن و پذیرش گروهی ایجاد شود. مریبان با شناختی که از فواید بازی در دوران پیش از دبستان دارند، می توانند روش آموزشی خود را نیز براساس بازی تدارک ببینند. از این رو، با اشاره به آثار و فواید مطلوب بازی برای کودکان می توان اهمیت این رویکرد را برای دوره پیش از دبستان نشان داد و اذعان داشت که چه گونه می توان از طریق بازی به رشد اجتماعی بیش تر در کودکان یاری رساند.

مهم ترین فایده بازی ها در زمینه قواعد جسمی آن هاست. عضلات کودکان از طریق بازی ها تقویت می شود، حرکات دستور چشم هماهنگ تر می شود و کودکان با قدرتمند شدن ساختار زیستی بدنشان فرصت یادگیری مهارت های بعدی را می یابند.

پی نوشت

1. Initiative
2. Guilt
3. Self – concept
4. Unoccupied Behavior
5. Solitary or independent play
6. Onlooker play
7. Mildred parten
8. Parallel play
9. Associative play
10. Cooperative play

سالگی، می توانند به لذت بخش کردن بازی برای کودکان یاری رسانند. به این دلیل بهتر است به الگوی تحولی بازی اشاره کنیم که بر اساس سن کودکان به معرفی نوع بازی و ویژگی های بازی های آنان می پردازد. این الگوی تحولی در جدول یک به تفکیک سن آمده است.

همان گونه که در جدول ۱ مشاهده می شود نوزادان با کودکان دیگر خیلی درگیری ندارند. نوزادان و اطفال به هر چیزی فقط چند ثانیه توجه می کنند. این عدم دلمشغولی^۱ اولین مرحله بازی است، در این مرحله نوزادان بدن خود را نوازش می کنند، با دست های خود بازی می کنند یا عروسک حیوانی را در آغوش می گیرند.

تنها بازی کردن یا بازی مستقل^۵ مخصوص خردسالان است و در دومین و سومین سال زندگی و در طول دوران کودکی ادامه می یابد. بازی ناظر^۶ اجتماعی است که اولین بار توسط میلدرد پارتن^۷ (۱۹۳۲)، پیشگام تحقیق در زمینه بازی، مطرح شد. در این مرحله کودکان با علاقه بسیار زیاد، دیگران را مشاهده می کنند و درباره کارهای آن ها سؤال های بسیاری می پرسند. اما نمی توانند به دیگران ملحق شوند و از صحنه بیرون می مانند.

کودکان پس از دو سالگی به جمع همسالان خود می پیوندند. دو ساله ها درگیر بازی موازی^۸ می شوند. آن ها در این مرحله در حضور کودکان دیگران ولی نه با آن ها بازی می کنند. در این مرحله کودکان به معنای واقعی کلمه با یکدیگر تعامل و همکاری ندارند. این نوع بازی شکل اولیه رفتار بازی در کودکان دو و سه ساله است.

در مراحل بعدی رشد، کودکان به بازی مشارکتی^۹ می پردازند. در این حالت کودکان فعالانه با هم تعامل برقرار می کنند و به تبادل نظر، گفتگو و بازی با یکدیگر می پردازند، دوره انجام این گونه بازی ها کم و کوتاه است. در این زمینه نوعی جهش نیز وجود دارد که کودکان به طور طولانی با یکدیگر تعامل برقرار نمی کنند.

کودکان در آغاز بخش پایانی دوره پیش از دبستان تا اواسط دوران کودکی بازی توأم با همکاری^{۱۰} انجام می دهند. در این بازی ها گروه نسبتاً منسجمی از کودکان به بازی خاصی با هم می پردازند که

جدول ۱: ارتباط انواع بازی و ویژگی های آن با رشد اجتماعی کودکان

سن کودک	ویژگی بازی	نوع بازی
یک سالگی	بغل کردن حیوانات پر شده از پشم، بازی حسی - حرکتی است، کشف خصوصیات اشیاء	بازی بدون دل مشغولی
ادامه می یابد	بازی کردن با خود	تنها بازی کردن
در اواخر یک و دو سالگی	تماشای دیگران، تقلید از کودکان اطراف و عدم مشارکت	بازی ناظر
دو و سه سالگی	بازی در مجاورت دیگران اما نه با آن ها	بازی موازی
در دو سالگی شروع می شود و در اوایل کودکی افزایش می یابد.	ایفای نقش های مختلف و استفاده از قوه تجسم	بازی نمایشی
سه و چهار سالگی	بازی با دیگران بدون ادامه دادن تعامل با آن ها	بازی مشارکتی
پنج و شش سالگی	ادامه دادن تعاملات، ایفای نقش های مختلف و بازی راحت تر در آن نقش ها	بازی توأم با همکاری

فضای آموزشی مراکز پیش دبستانی

طراحی و چیدمان براساس دیدگاه ماریا مونته‌سوری مربی ایتالیایی

پریسا سلیمانی

دانشجوی کارشناسی ارشد آموزش و پرورش پیش دبستان

کلیدواژه‌ها: مونته‌سوری، خانه کودک، فضای آموزشی، فلسفه آموزش و پرورش.

اشاره

طراحی و چیدمان فضا

کلاس‌های مونته‌سوری برای هر دو کودکان والدین جذابیت دارد و کلاس‌ها روشن، گرم، پر از گیاهان، حیوانات، لوازم هنری، موسیقی، کتاب و وسایل آموزشی هستند.

کلاس اغلب بخش مرکزی دارد که فعالیت‌های ذهنی در آن انجام می‌شود. این بخش مرکزی که معمولاً پوشیده با فرش یا موکت است با نوارهای رنگی به شکل مربع یا دایره احاطه شده است و به عنوان محل گردهمایی برای جمع کردن دانش‌آموزان و تمرکز دادن آن‌ها شناخته می‌شود.

در اطراف بخش مرکزی، فضاهایی وجود دارد که شامل میز و صندلی در ابعاد و اندازه کودکان است. میلمان در این کلاس‌ها سبک است (اغلب از جنس چوب) تا کودکان آن‌گونه که راحت هستند، آن‌ها را بچینند. اندازه کابینت‌ها و کمدهای کلاس

ماریا مونته‌سوری در همه نوشته‌ها و آثار خود بر نقش محیط و مربی در رشد همه‌جانبه کودک تأکید می‌کند. وی محیطی را از نظر مادی و اجتماعی برای آموزش توصیه می‌کند که با نیازهای کودکان و فعالیت‌های آنان منطبق باشد و ابزار و وسایل جذابی در اختیار کودکان قرار دهد تا آنان بدون محدودیت از طریق دستکاری ابزار و به کمک اکتشافات شخصی توانایی‌های بالقوه خود را رشد دهند.

وی کودکان را به نحوی در یادگیری و استفاده از ابزارها و لوازمی هدایت و کمک می‌کند که با دقت و با در نظر گرفتن توانایی‌های آنان تهیه شده‌اند تا کودکان طی فعالیت‌های آزاد و با کار در گروه، مهارت‌های اجتماعی، انضباط، اصول آزادمندی و حل تعارضات شخصی را تمرین کنند.

بدین ترتیب مونته‌سوری با در نظر گرفتن اهمیت اساسی محیط زندگی کودک در خانه، فضایی را در کودکان‌ها ایجاد کرد که باعث رشد شخصیتی سالم، متعادل و جست‌وجوگر شود.

وی مراکز آموزشی را به نام «خانه کودک» با دیدی متفاوت که نسبت به آموزش کودکان (عادی و عقب‌مانده ذهنی) داشت، برپا کرد. در این مراکز بازی کودک کار کودک بود.

۳۹
رشد آموزش پیش دبستانی
دوره سوم، شماره ۲
زمستان ۱۳۹۰

طوری است که کودکان بتوانند به ابزارها و وسایل موجود در آن‌ها به راحتی دسترسی داشته باشند. هم چنین تعبیه محیط مجزا باعث تشویق کودکان به بازی با لذت بیشتر می‌شود و از بی‌نظمی و اغتشاش کودکان جلوگیری می‌کند و در ضمن هنگام کار بر آن‌ها احساس فشار نمی‌کند.

بر نظم و ترتیب در کلاس مونتسه‌سوری تأکید ویژه‌ای شده است. بنابراین هر چیزی که برداشته می‌شود، سر جایش گذاشته می‌شود و چون کسی به وسایل کس دیگری دست نمی‌زند، اگر وسیله را سر جایش نگذارد، بعد از بازگشت، وسیله را در همان نقطه پیدا می‌کند. مونتسه‌سوری (۱۹۴۶) می‌گوید: «بازار باید به طور منظم و مرتب سر جایش قرار بگیرد، زیبا و تمیز باشد و از تمیزی بدرخشد و به نحوی که کودک همیشه احساس کند که این وسایل نو هستند چیزی نباید کم باشد و هم چنین همه چیز باید در دسترس باشد.»

کودکان به تنهایی یا در گروه‌هایی کوچک دور میزهای کوچکی جمع شده یا روی زمین کلاس می‌نشینند و مشغول کار می‌شوند. فعالیت‌ها حول بازی‌های مختلفی براساس ضریب دشواری مرتب شده‌اند و از عینیت به ذهنیت می‌رود و اصولاً از چپ به راست و از آسان به مشکل مرتب شده‌اند. وجود حیوانات و گیاهان واقعی در کلاس به دلیل زیبایی بخشیدن به فضا، خلاقیت و گرمی الزامی است. آب دادن، غذا دادن، تمیز کردن قفسه‌ها و مسئولیت‌های مربوط به حیوانات و گیاهان با میل و رغبت توسط کودکان انجام می‌شود.

پارچه‌هایی در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد که قبل از انتخاب بازی یا وسیله مورد نظر روی زمین یا میز به‌عنوان زیر کار یا سفره پهن می‌شود و بعد از اتمام کار نیز باید جمع بشود.

کلاس ایده‌آل مونتسه‌سوری ۲۰-۳۰ دانش‌آموز با سن‌های مختلف دارد، اما در زمان حال به دلیل مشکلات ناشی از کمبود فضا و امکانات و برنامه درسی، کلاس‌ها در گروه‌های کوچک‌تری تشکیل می‌شود.

حداقل فضای پیش‌بینی شده برای کودک پیش از دبستان چهارونیم متر مربع به ازای هر کودک است. هم‌چنین کلاس‌های پیش‌دبستانی و دبستانی باید آشپزخانه، کتاب‌خانه، فضای علوم، آزمایشگاه گیاهان، فضای هنری و در ضمن فضایی مربوط به وسایل چوبی داشته باشند که جزء جداناپذیر روش مونتسه‌سوری است.

نور طبیعی در کلاس بسیار مهم است، بنابراین کلاس‌ها بایستی پنجره‌های بزرگ مشرف به فضای باز داشته باشند تا هوای تازه، باران و باد به داخل و خارج در حرکت باشد. فاصله پنجره‌ها از کف اتاق باید به اندازه قد و قامت کودکان باشد و هم‌چنین حداقل یک در به سمت فضای باز وجود داشته باشد. در صورت لزوم استفاده از لامپ، بهتر است از لامپ‌های سقفی یا رومیزی با محافظ استفاده شود.

بر خلاف شلوغی و در هم ریختگی دیوارها در کلاس سنتی،

کلاس‌های مونتسه‌سوری دیوارهای ساده مانند خانه دارند و حداقل بر روی یک دیوار، گلچینی از فعالیت‌ها و کارهای هنری دانش‌آموزان و آن‌هم در قد و اندازه آن‌ها قرار می‌گیرد. از نصب پوستری رنگی و شخصیت‌های کارتونی باید اجتناب کرد. می‌توان فعالیت‌های کودکان را مانند چیدمان موزه‌ها و گالری‌ها بر دیوار نصب کرد.

کلاس مونتسه‌سوری بر خلاف کلاس سنتی به جز در قسمت میانی از کف پوش سنتی مانند سنگ، سرامیک و... پوشیده شده است، به‌خصوص در قسمت فعالیت‌های مربوط به مهارت زندگی بهتر است کف زمین محکم باشد. مونتسه‌سوری (۱۹۶۴) می‌گوید: «در صورت افتادن شیئی چینی روی زمین، آن شیء باید شکسته شود، نه اینکه لب پر بشود.»

به فضای خارج در این روش به اندازه فضای داخل اهمیت داده شده است. همه‌چیز در فضای باز نیز باید تمیز، رنگ‌آمیزی شده و مرتب باشد. بهتر است فضای مقابل هر کلاس را پرچین‌هایی کوچک از فضای بقیه کلاس‌ها جدا کند.

مواد و وسایل آموزشی

وسایل و مواد آموزشی مونتسه‌سوری توسط کمیته آموزش بین‌المللی مونتسه‌سوری^۱ تولید می‌شود. این وسایل به گونه‌ای است که کودک خود اشتباهش را می‌فهمد و اصلاح می‌کند. در مقطع پیش‌دبستان، ۲۶ نوع متفاوت وسایل کمک آموزشی وجود دارد که امکانات لازم برای تربیت تمام حواس به جز چشایی و بویایی را فراهم می‌کند. البته بعدها وسایلی برای تکمیل به این گروه اضافه شده‌اند.

این مجموعه که ابزارهای حسی نامیده می‌شوند، عبارتند از:
 - مجموعه‌ای از استوانه‌های بدنی صاف و صیقل‌یافته با قطرهای متفاوت هستند و در یک تخته قرار می‌گیرند که در آن سوراخ‌هایی برای جایگزین کردن تعبیه شده‌است و در سه سطح متفاوت طراحی شده‌اند. در سطح اول قطر استوانه‌ها و در سطح دوم عمق سوراخ‌ها متفاوت است و در سطح سوم قطر و عمق متفاوت هستند. این وسیله توانایی بینایی کودک و هماهنگی دست و چشم را تقویت می‌کند.
 - مکعب‌های چوبی برای ساختن برج‌ها از یک تا ده سانتی متر، برای تقویت حرکات دست و بینایی.

- میله‌هایی با اشکال مختلف منشوری
 - چهار گوشه‌ها
 - تخته‌ها در ابعاد و اندازه‌های متفاوت، پله‌های بزرگ و بلند برای تقویت ماهیچه‌ها و حرکات بدنی.
 - کارت‌هایی با سطوح ناهموار
 - برای تربیت حس لامسه و تمیز بین سرما و گرما، کودک دست‌هایش را در آب سرد و گرم و سپس نیمه گرم و کمی داغ قرار می‌دهد.

- نوارهای کاغذی صاف و سمباده‌ای که با لمس کردن به وسیله

و یا «ذره‌بین سکوت» نامیده می‌شود.

بازی به این صورت است که در هنگام فعالیت در کلاس، معلم از بچه‌ها می‌خواهد فعالیت خود را قطع کنند و سکوت بکنند و خود از کلاس خارج می‌شود یا پشت سر کودکان می‌ایستد و نام آن‌ها را تک‌تک صدا می‌کند و با لحن بسیار آرام و صدای کوتاه، کودکان را فرا می‌خواند. کودکان آرام و بدون تولید هیچ صدایی از بین وسایل و میز و صندلی‌ها به سراغ معلم می‌روند، در این هنگام بعضی دانش‌آموزان چشم خود را می‌بندند تا از حس شنوایی بهتر استفاده کنند. در این بازی کودکان مرحله به مرحله سکوت را تجربه می‌کنند و به صدای باد، خش خش برگ‌ها، وز وز مگس‌ها و... گوش می‌دهند.

قابل ذکر است که تمام وسایل باید رنگ‌های روشن و قابل شست‌وشو داشته باشند که کودک بتواند آن‌ها را بشوید و همچنین کثیفی ولکه‌ها نیز مشخص باشد تا کودکان با تمیز کردن و تمیز نگه‌داشتن آشنا شوند. در نهایت، موفقیت این روش به دلیل محیط آموزشی از پیش آماده شده است. این محیط مواد آموزشی، تجربیات حسی و معمولی را در اختیار کودک قرار می‌دهد، او را فعال بار می‌آورد و فرصت استقلال، بازخورد و اصلاح را برای او فراهم می‌کند.

پی‌نوشت

1. Circling
2. The international Montessori committee

منابع

۱. پولارد، میشل: «ماریا مونتسوری»، ترجمه متیژه اسلامی، تهران، مؤسسه فرهنگی منادی تربیت، ۱۳۸۵.
۲. صمدی، علی: «ماریا مونتسوری»، تهران، دانژه، ۱۳۸۷.
3. Montessori, M. (1946) "The Montessori Method", New York: Fredrick. A. stokes Company.

کودک جدا می‌شود.

- قرقره‌های رنگی که در هشت گروه رنگ اصلی که هر گروه شامل هشت رنگ فرعی است که در کل ۶۴ قرقره رنگی برای تقویت بینایی و تشخیص رنگ‌ها در اختیار کودک قرار می‌گیرد.

- حس شنوایی از طریق جعبه‌های کوچک با استوانه‌های پر شده از شن آموزش داده می‌شود که با تکان دادن، درجات صدا را مشخص می‌کند.

- وزنه‌های چوبی هم‌اندازه‌ای که فقط با قرار گرفتن در دست‌ها و مقایسه می‌توان تفاوت بین آن‌ها را تشخیص داد و برای تربیت حس تشخیص وزن از آن استفاده می‌شود.

- حس بینایی با برجی صورتی رنگ تقویت می‌شود که شامل ده مکعب صورتی از سایز بزرگ تا کوچک است.

- میله‌های چوبی مخصوص که عدد یک را با میله ده سانتی‌متر قرمز یا آبی مشخص می‌کند و عدد دو را با میله بیست سانتی‌متری با همان رنگ‌ها و الی آخر که میله‌های یک متری است و عدد ده را نشان می‌دهد. این میله‌ها برای آموزش ریاضی کاربرد دارد.

- گروه مهره‌های طلایی ده تایی و برای نمایش ۱ - ۹ مهره‌ها وجود دارد.

- لوح‌ها و صفحات سمباده‌ای که از نظر بافت و ترکیب اجزاء با هم متفاوت هستند و کودکان با کشیدن دست خود روی آن‌ها تشخیص‌شان می‌دهند.

- بازی‌های سکوت و خاموش یکی از منابع مهم آموزش در روش مونتسوری است. با بازی سکوت، تمایل به کشف صداها ایجاد می‌شود که در شرایط معمولی غالباً توجهی به آن‌ها نداریم. بنابراین این بازی شبیه به میکروسکوپی است که روی گوش گذاشته می‌شود

وحید حاج سعیدی

کارشناس ارشد آموزش زبان انگلیسی

شیوه آموزش پویا

اشاره

و آرمانی آن‌ها محسوب می‌شود. این تجربه‌های کلیدی در ۴ گروه طبقه‌بندی می‌شوند:

۱. توسعه درک اجتماعی و رفتاری (ارتباط اجتماعی، ارتباط اولیه، برخورد با ناملایمات و...)
۲. هنرهای تجسمی (تفکر خلاق، حرکت، موسیقی، طراحی، نقاشی و...)
۳. خواندن (زبان، ادبیات، شعر، قصه و...)

۴. ریاضیات (اعداد، طبقه‌بندی، مرتب

کردن، حجم، زمان، رسم و...)

توجه به مؤلفه‌های مذکور در تدوین برنامه‌های آموزشی در کنار سایر ویژگی‌های این روش باعث می‌شود بچه‌ها نه تنها از درس و حتی مطالب نه چندان دلخواه (مثلاً ریاضی) گریزان نباشند، بلکه با هیجان و اشتیاق آموزش ویژه‌ای به دنبال یادگیری باشند و در واقع در شیوه آموزشی پویا کلاس ریاضی با کلاس قصه‌گویی یا نقاشی تفاوت چندانی ندارد و هر دو برای بچه‌ها جذاب و متنوع است و این یادگیری را پایدار و عمیق‌تر می‌کند. یکی دیگر از مزایا و ویژگی‌های این طرح فعال و پویا بودن خود بچه‌ها است و در این شیوه معلم متکلم و وحده نیست و دانش‌آموزان بیش از هر عامل دیگری فعال و درگیر هستند.

اهداف شیوه آموزشی پویا

این اهداف عبارت‌اند از:

- یادگیری از طریق تعامل و درگیری فعال با اطرافیان، مواد، حوادث و عقاید؛
- ایجاد استقلال، حس مسئولیت‌پذیری و اعتماد به نفس در بچه‌ها و آماده‌سازی جهت ورود به مدرسه

شیوه آموزشی **های اسکوپ** رویکرد آموزشی نوین ویژه کودکان ۳ - ۶ سال است که در سال‌های اخیر مورد توجه بسیاری از متخصصان علوم رفتاری و آموزشی قرار گرفته است. به کارگیری این رویکرد نوین به سطح فرهنگی، درآمد، قومیت و مذهب خانواده‌ها و یا جنسیت، بهره‌مندی و... کودکان بستگی ندارد و در هر جایی از دنیا، برای همه کودکان اجرا شدنی است. از این شیوه می‌توان در مدارس دولتی و غیر دولتی، مهدهای کودک، شیرخوارگاه‌ها، مراکز نگهداری کودکان بی‌سرپرست و مدارس کودکان استثنایی استفاده کرد. امید است مربیان محترم کودک که در مراکز پیش‌دبستانی و مهدهای کودک و سایر مراکز که با کودکان زیر ۶ سال در ارتباط هستند، با دقت نظر در این نوشتار از نکات و تجربه‌های متخصصان علوم آموزشی بهره‌مند شوند.

کلیدواژه‌ها: شیوه آموزشی پویا، های اسکوپ، تفکر، یادگیری.

می‌دهند و تقویت می‌کنند و در واقع از این طریق استعدادها بالقوه آن‌ها شکوفا می‌شود.

شیوه آموزشی پویا ویژگی‌های منحصر به فردی دارد که آن را از سایر روش‌ها متمایز می‌سازد. یکی از این ویژگی‌ها توالی و استمرار برنامه‌های اجرایی روزانه است. دانشمندان معتقدند برنامه‌ریزی و اصرار در مرور مجدد برنامه و طرح‌های اجرا شده در امر یادگیری دو مؤلفه مهم هستند که توجه به آن‌ها در برنامه روزانه در پیشرفت کودکان بسیار مؤثر است، چون کودکان با ضعف‌ها و قوت‌های خود آشنا می‌شوند و به اصطلاح نقایص یادگیری آنان برطرف می‌شود.

از دیگر ویژگی‌های شیوه آموزشی پویا وجود بیش از ۶۰ تجربه کلیدی در آموزش پیش‌دبستانی است که در این روش به آن‌ها توجه اساسی شده است و به کارگیری این ۶۰ تجربه در تدوین محتوای برنامه‌های آموزشی نقش کلیدی و تأثیرگذار دارند.

این تجربه‌ها که به ابعاد اجتماعی، معنوی، جسمی، روانی و عاطفی طرح‌ها و برنامه توجه دارد، در رشد اطلاعات عمومی بچه‌ها نقش کلیدی دارند و رمز رشد مطلوب

های اسکوپ در لغت به معنای بالاترین نقطه توجه یا بالاترین هدف است. اما معنای آموزشی این عبارت «رویکرد یادگیری فعال و پویا» است که در آن کودکان به‌طور مستقیم با افراد، اشیا، حوادث، عقاید و وسایل مختلف مواجه می‌شوند و شخصاً آن‌ها را تجربه می‌کنند. در این شیوه علاقه و انتخاب بچه‌ها در رأس هرم شیوه آموزش های اسکوپ قرار دارد.

کودکان در شیوه آموزشی پویا ساختار دانش و یافته‌های خود را براساس تعامل با مردم و دنیای اطراف خود بنا می‌کنند. بچه‌ها در اولین قدم یادگیری طرحی را انتخاب می‌کنند و برنامه‌های خود را در این قالب طراحی می‌کنند. انتخاب طرح اولیه در این شیوه خیلی مهم است. بچه‌ها در انتخاب طرح مختار و آزادند، ولی تنها نیستند و مربیان و حتی والدین آن‌ها از بچه‌ها، حمایت‌های عملی، عاطفی و معنوی می‌کنند.

در شیوه آموزشی پویا افراد بزرگسال (مربی و والدین) خلاقیت و قوه تفکر بچه‌ها را با تعامل تربیتی و آموزشی و به کارگیری وسایل و شیوه‌های کاربردی پرورش

و جامعه؛

● آموزش طراحی برنامه‌های مختلف توسط بچه‌ها و اجرای مستقل آن‌ها؛

● کسب دانش و مهارت به صورت

آکادمیک، اجتماعی و کاربردی به وسیله

آموزش‌های غیر آکادمیک و روزمره.

در شیوه آموزشی پویا دانش‌آموزان

برنامه‌های مدون خود را با دیگران

مقایسه می‌کنند و در شیوه‌های اجرا از

یک‌دیگر کمک می‌گیرند.

مطالعات نشان می‌دهد که کودکان

شرکت‌کننده در شیوه آموزشی پویا از

نظر ابتکار و خلاقیت در سطح بالایی قرار

دارند. مر بیان با رویکرد توسعه فعالیت‌های

اجتماعی به بچه‌ها کمک می‌کند تا مشکلات و

گرفتاری‌های درون شخصیتی خود را راحت‌تر حل کنند.

این فعالیت‌های آکادمیک و ذهنی - اجتماعی کودکان را

برای ورود به مدرسه آماده می‌کند.

ویژگی‌های شیوه آموزشی پویا

شیوه آموزشی پویا ویژگی‌های فراوان دیگری نیز دارد

که به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

- این شیوه برای کودک خوشایند و مطلوب است؛

- برای کودک هر خانواده و موقعیت اجتماعی، شرایط

و امکانات یکسان و وسایل کافی وجود دارد؛

- به کودک اجازه داده می‌شود تا به طور مستقل از

وسایل استفاده کند؛

- کودکان بازی‌های مختلف ذهنی و حرکتی را

تجربه می‌کنند؛

- کودکان اجازه دارند به هر جای کلاس که

می‌خواهند بروند؛

- کودکان اجازه دارند جای وسایل خود را در

کلاس تغییر دهند؛

- کودکان برنامه‌های دلخواه خود را اجرا می‌کنند؛

- کودکان به معلم به‌عنوان همکار یا همکلاسی بزرگ‌تر نگاه می‌کنند؛
- مفاهیم مختلف در قالب بازی به بچه‌ها آموزش داده می‌شوند.

نقش مربیان و دیگران در شیوه آموزشی پویا چیست؟

در شیوه آموزشی پویا، مربیان نیز به اندازه بچه‌ها فعال و پویا هستند. این نوع آموزش، آموزشی با بازخوردهای متقابل است. در این نوع آموزش همه مؤلفه‌های مراحل یادگیری - یاددهی دو طرفه هستند.

راهنمایی، پیروی، صحبت کردن، گوش کردن، یاد دادن، یاد گرفتن و سایر مؤلفه‌های آموزشی و روانی بازخورد دو طرفه دارند.

این روابط ممکن است به صورت رابطه‌های دانش‌آموز - دانش‌آموز، دانش‌آموز - مربی یا دانش‌آموز - والدین باشد.

در واقع، در این شیوه به منظور بهره‌گیری از تمام ظرفیت‌های یاددهی - یادگیری همه در کنار هم قرار گرفته‌اند و شیوه آموزشی پویا شیوه‌ای موازی است و فقط یک شخص متکلم‌وحده و راهبر گروه نیست. در این شیوه مربی نظارت مشارکتی را سرلوحه کار خود قرار می‌دهد، روی توانایی و استعداد بچه‌ها بیش‌تر تمرکز می‌کند و سعی می‌کند با برجسته کردن این نقاط، روحیه و اعتماد به نفس بچه‌ها را بالاتر ببرد. مربی از راه‌های مختلف با بچه‌ها ارتباط برقرار می‌کند و آن‌ها را در اجرای عقاید و طرح‌هایشان کمک می‌کند و به آن‌ها در رفع مشکلاتشان یاری می‌رساند. معلم به جای نظارت بر فعالیت‌های بچه‌ها، در برنامه‌هایشان شریک می‌شود و نقش یک همکار یا همکلاسی و گاهی اوقات نقش یک همبازی را ایفا می‌کند. مربیان این کلاس‌ها به نظرات بچه‌ها احترام می‌گذارند و برنامه‌های ابتکاری، حس استقلال‌طلبی، خلاقیت و نوآوری‌های

آن‌ها را مورد توجه ویژه قرار می‌دهند و به توسعه ذهنی هدفدار آن‌ها کمک می‌کنند. در این شیوه مربی با تنظیم برنامه‌ای روزانه و مشخص، علاوه بر نظارت و بررسی فعالیت‌های بچه‌ها باعث می‌شود تا بچه‌ها برنامه‌های بعدی را حدس بزنند.

ذکر این نکته ضروری است که اگر مربیان به‌خوبی با رویکردهای این شیوه آشنا باشند و خوب آموزش دیده باشند، قادر خواهند بود علاوه بر طراحی برنامه‌ها و به‌کارگیری ایده‌های جدید، بچه‌ها را نیز خلاق و پویا بار بیاورند و دانش طراحی برنامه و ایده‌پردازی را در آن‌ها تقویت کنند.

مربیان در شیوه آموزشی پویا از فرم‌های COR^۱ یا همان برگه ثبت مشاهدات فعالیت‌های بچه‌ها استفاده می‌کنند. این برگه معمولاً برای کودکان ۳ - ۶ سال کاربرد دارد. طبق این برگه مربیان باید هر روز شرحی از فعالیت‌های روبه‌رشد و برجسته بچه‌ها را ثبت کنند. این یادداشت‌ها را گروه تدریس هر مدرسه بررسی می‌کند و ضعف‌ها و توانایی‌های کودکان را شناسایی می‌کنند. این برگه‌ها شش بخش دارند و به نکته‌هایی مهم توجه می‌کنند:

- فعالیت‌های روزانه
- رابطه متقابل کودکان با بزرگسالان
- برنامه‌های آموزشی
- خدمات خانواده و نقش والدین در فرآیند یاددهی - یادگیری
- نقش مربیان
- مدیریت برنامه‌ها

نتایج به‌کارگیری شیوه آموزشی پویا

کودکانی که با این روش آموزش می‌بینند در بزرگسالی معمولاً:
(الف) بیش‌تر احساس مسئولیت می‌کنند؛
(ب) در موقعیت‌های اقتصادی فرصت بیش‌تری دارند؛
(ج) ریسک‌پذیر و با شهامت‌ترند؛

(د) از نظر تحصیلات موفق‌ترند؛
(ه) در برقراری ارتباط با دیگران موفق‌ترند؛
(و) روحیه انتقاد و نقدپذیری بیش‌تری دارند؛
(ز) از نظریات و تجارب دیگران بیش‌ترین بهره را می‌برند؛
(ح) در حل مشکلات رویکردی منطقی و غیر احساسی پیش می‌گیرند و...

برنامه روزانه شیوه آموزشی پویا

سه مؤلفه در برنامه روزانه شیوه آموزشی پویا وجود دارد که عبارتند از: طراحی، اجرا و مرور.

این سه مؤلفه در این شیوه آموزشی کاربرد ویژه‌ای دارد. در برنامه روزانه زمانی ۳۵ - ۴۵ دقیقه‌ای برای بچه‌ها در نظر گرفته می‌شود تا به اجرای برنامه‌هایشان بپردازند. طراحی این برنامه‌ها به عهده خودشان است و در این طراحی می‌توانند از مربی، همکلاسی یا حتی والدین خود کمک بگیرند. حین اجرای برنامه، بچه‌ها بسیار بانشاط و سرحال هستند، چرا که فعالیتی را انجام می‌دهند که به آن علاقه دارند و به هیچ وجه تحمیلی نیست. آن‌ها می‌توانند طرح خود را به پایان برسانند یا در طرح دوست و همکلاسی خود شرکت کنند و یا حتی می‌توانند طرح خود را با دوست‌شان عوض کنند. در طول اجرای برنامه‌های کلاسی مربی همیشه در کنار بچه‌ها قرار دارد و اگر کودکی طریقه مصرف ماده یا نحوه استفاده از وسیله‌ای را بلد نبود، از مربی می‌پرسد. معلم در هنگام اجرا سعی می‌کند طرح تجربه‌های کلیدی را به بچه‌ها انتقال دهد، ولی بچه‌ها آزادند به هر شیوه‌ای که دوست دارند، طرح خود را به پایان برسانند. بعد از اجرای طرح، زمانی ۵ - ۱۰ دقیقه‌ای نیز برای مرور و بررسی و تبادل نظر با مربی و بچه‌های دیگر در خصوص فعالیت انجام شده در نظر گرفته می‌شود. حد فاصل مرحله اجرای کار و مرحله مرور کودکان اتاق را مرتب می‌کنند و وسایل‌شان را سر جای خود قرار می‌دهند.

وقت استراحت:
بعد از اجرای برنامه کلاس، بچه‌ها ۳۰ دقیقه در حیاط به بازی مشغول می‌شوند و آزادند هر نوع بازی که دوست دارند (به جز بازی‌های غیر ایمن و خطر آفرین) انجام دهند و به تخلیه انرژی بپردازند. وقت استراحت و زمان ورود و خروج بچه‌ها به حیاط مدرسه زمان انتقال تجارب و ایده میان بچه‌ها است. در این انتقال تجارب و اطلاعات بچه‌ها از فعالیت‌های دیگران آگاه می‌شوند و موقعیت‌های معناداری برای خودشان ایجاد می‌کنند و این تجارب کلیدی را در اجرای برنامه‌های خود به کار می‌برند.

در این مدت هر چند کوتاه، بچه‌های کلاس‌های مختلف با یکدیگر راجع به طرح‌ها، برنامه‌ها، ایده‌ها و... صحبت می‌کنند و از تجربه‌های هم استفاده می‌کنند. در شیوه‌های آموزشی دیگر، انتقال تجربه دیده می‌شود، ولی هیچ‌گاه تا این حد جدی به این مسأله پرداخته نشده است و شیوه آموزشی پویا انتقال تجربه را اصلی کلیدی و اساسی آموزش می‌داند.

چگونگی حل مشکلات در شیوه آموزشی پویا

بچه‌ها گاهی هنگام بازی یا انجام فعالیت‌های روزانه عصبانی یا ناراحت می‌شوند. آن‌ها هنوز نمی‌دانند و به این بلوغ فکری نرسیده‌اند که چه‌طور برای حل مشکلاتشان راه‌حل‌های اجتماعی پیدا کنند، یا دیدگاه‌های دیگران را درک کنند و رفتار خود را با محیط منطبق کنند. شیوه آموزشی پویا با فرآیندی چند مرحله‌ای به بچه‌ها کمک می‌کند تا مشکلات و درگیری‌های ذهنی و اجتماعی خود را مدیریت کنند.

۱. رویکرد

خونسردانه، توقف اعمال خشونت آمیز یا به کار بردن کلمات رکیک

پس از مشاهده درگیری یا رفتار ناشایست، مربی باید با خونسردی بچه‌ها را به آرامش دعوت کند و اوضاع را مهار کند و به هیچ وجه در وهله اول به فکر یافتن یا تنبیه مقصر نباشد. مهم‌ترین چیز بازگشت آرامش به محیط است.

۲. احساس رضایت و امنیت

کودکان زمانی با هم درگیر می‌شوند که احساساتی شوند. کودک عمدتاً نیاز دارد احساسات خود را هر چه سریع‌تر بیان کند. مربی باید ضمن رعایت حفظ نظم، قبل از فروکش کردن هیجان دانش‌آموزان به او نزدیک شود و از اظهارات درونی او آگاه شود و از این رابطه برای حل مشکل استفاده کند.

۳. بیان مجدد مشکل: که در اوضاع

آرام و راحت باعث می‌شود مربی در حل مشکل راهکارهای فراوانی پیدا کند. زمینه مشکل را ریشه‌یابی کند و این به معنای اتخاذ رویکردی صحیح و اجتماعی در حل مشکلات بچه‌ها محسوب می‌شود.

از آن‌جا که این شیوه با روحیات بیش‌تر بچه‌های عادی و تیزهوش سازگاری و انطباق دارد و بچه‌ها معمولاً فعالیت‌هایی را انجام می‌دهند که دوست دارند، یادگیری خیلی عمیق و کاربردی‌تر صورت می‌گیرد و اثر این ماندگاری در سنین بزرگسالی هویدا خواهد شد.

بچه‌ها در این شیوه با روحیه، با انگیزه، با اعتمادبه نفس و استقلال رأی پرورش می‌یابند و در مواجهه با مشکلات قادر خواهند بود به مدیریت درونی افکار خود بپردازند. امید است مربیان و آموزگاران که به دانش‌آموزان زیر ۷ سال آموزش می‌دهند، از این تجربه‌ها در آموزش امیدهای فردای کشور بهره ببرند.

پی‌نوشت

1. High - Scope
2. Children Observation Record

منابع

1. www.High-scope.org.uk
2. www.perpetualpreschool.com

نگاهی دیگر به حقوق فرزندان از دیدگاه اسلام

نویسنده: دکتر محی‌الدین بهرام محمدیان

تعداد صفحات: ۲۷۳

ناشر: سازمان مرکزی انجمن اولیا و مربیان

قیمت: ۲۳۰۰۰ ریال

- یاد خدا کردن و گفتن بسم‌الله
  - دعا کردن و همسر را امانت و عطیه خدا دانستن و انتظار خیر داشتن
  - آمادگی برای روابط و رعایت تقدم و اعلام رضایت خاطر
  - به محرمات و مکروهات در روابط زناشویی نیز اشاراتی شده است.
- اهم مطالب فصل سوم کتاب که حجم وسیعی را به خود اختصاص داده است، عبارتست از: حقوق کودک بعد از ولادت و نوزادی و کودکی.

شناسایی حق تابعیت خانوادگی، تأمین امنیت شخصی و اجتماعی فرزند، تلقین شعایر دینی به نوزاد - گفتن اذان و اقامه در گوش نوزاد - تحنیک یا کام‌برداری، انتخاب نام شایسته برای کودک، حق تغذیه با شیر مادر، از جمله موارد مهم و شایان توجه این فصل است. نویسنده محترم در این فصل مطالب پرمایه‌ای در اهمیت شیر مادر و خواص تغذیه‌ای آن، چگونگی و مدت آن، زمان شروع و طول مدت شیردهی، وظیفه پدر در تغذیه نوزاد با شیر مادر آورده است که در تربیت سالم نسل

این کتاب در سه فصل تنظیم شده است. فصل نخست آن به بررسی حقوق فرزندان پرداخته است و در این زمینه مطالبی را درباره حق داشتن پدر و مادر شایسته، زمینه‌های رعایت حقوق کودک قبل از ازدواج و انتخاب همسر مطرح کرده است. در این فصل آمده است که از نگاه اسلام محبوب‌ترین بنیاد و بنیان اجتماعی «خانواده» است و مرد و زنی شایسته ازدواج هستند که با ایمان و متدین به دین اسلام باشند و خانواده‌هایی دین‌مدار، پاک‌دامن و نجیب داشته باشند. با مرد و زنی ازدواج کنید که اخلاق نیکو، سلامت جسم و روان دارند. در همین خصوص آمده

است که توجه به ویژگی‌های ذکر شده ضامن سلامت خانواده و تربیت فرزندان صالح است.

در فصل دوم، به زمینه‌های رعایت حقوق کودک قبل از ولادت او پرداخته شده است. یکی از مقاصد مهم ازدواج و تشکیل خانواده فرزندآوری و فرزندپروری است. از آیات و روایات و احادیث مختلفی برای بحث در این زمینه استفاده شده است. هم‌چنان که از زبان رسول اکرم (ص) نقل شده است که فرمودند: «میراث خدای عزوجل از بنده مؤمنش فرزندی است که پس از او بندگی خدای را کند. واجبات و مستحبات در روابط زناشویی و رعایت آن‌ها مورد تأکید قرار گرفته است که می‌توان به موارد زیر اشاره نمود.

با مجله‌های رشد آشنا شوید

مجله‌های رشد توسط دفتر انتشارات کمک آموزشی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وابسته به وزارت آموزش و پرورش تهیه و منتشر می‌شوند:

مجله‌های دانش آموزی

(به صورت ماهنامه و ۸ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

- رشد کودک (برای دانش‌آموزان آمادگی و پایه اول دوره دبستان)
- رشد نواآموز (برای دانش‌آموزان پایه‌های دوم و سوم دوره دبستان)
- رشد دانش‌آموز (برای دانش‌آموزان پایه‌های چهارم و پنجم دوره دبستان)
- رشد نوجوان (برای دانش‌آموزان دوره راهنمایی تحصیلی)
- رشد جوان (برای دانش‌آموزان دوره متوسطه و پیش‌دانشگاهی)

مجله‌های بزرگسال عمومی

(به صورت ماهنامه و ۸ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

- رشد آموزش ابتدایی ♦ رشد آموزش راهنمایی تحصیلی ♦ رشد تکنولوژی آموزشی ♦ رشد مدرسه فردا ♦ رشد مدیریت مدرسه ♦ رشد معلم

مجله‌های بزرگسال و دانش‌آموزی اختصاصی

(به صورت فصلنامه و ۴ شماره در هر سال تحصیلی منتشر می‌شوند):

- رشد برهان راهنمایی (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره راهنمایی تحصیلی) ♦ رشد برهان متوسطه (مجله ریاضی برای دانش‌آموزان دوره متوسطه) ♦ رشد آموزش قرآن ♦ رشد آموزش معارف اسلامی ♦ رشد آموزش زبان و ادب فارسی ♦ رشد آموزش هنر ♦ رشد مشاور مدرسه ♦ رشد آموزش تربیت بدنی ♦ رشد آموزش علوم اجتماعی ♦ رشد آموزش تاریخ ♦ رشد آموزش جغرافیا ♦ رشد آموزش زبان ♦ رشد آموزش ریاضی ♦ رشد آموزش فیزیک ♦ رشد آموزش شیمی ♦ رشد آموزش زیست‌شناسی ♦ رشد آموزش زمین‌شناسی ♦ رشد آموزش فنی و حرفه‌ای ♦ رشد آموزش پیش‌دبستانی

مجله‌های رشد عمومی و اختصاصی برای آموزگاران، معلمان، مدیران و کارکنان اجرایی مدارس، دانش‌جویان مراکز تربیت معلم و رشته‌های دبیری دانشگاه‌ها و کارشناسان تعلیم و تربیت تهیه و منتشر می‌شوند.

- نشانی: تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۶، دفتر انتشارات کمک آموزشی.
- تلفن و نمابر: ۰۲۱ - ۸۸۳۰۱۴۷۸

آینده و تضمین سلامتی و تأمین آن در کودکان بسیار مؤثر است. مسأله نگهداری و تربیت کودک در حوزه حقوق متقابل اعضای خانواده، از جمله موارد حائز اهمیت به شمار می‌رود. در مورد حق حضانت طفل اشارات بسیار شفافی با استناد به حقوق مدنی و کتاب‌های فقهی شده است که پدر موظف به تأمین نفقه است و شیر خوردن نیز حق کودک است، مادر نیز بدون اجرت موظف به شیردهی کودک نیست، مگر در مواقعی که لازم شناخته شود. موانع حضانت را جنون، ازدواج مادر، ابتلا به بیماری‌های واگیر و صعب‌العلاج، عدم مراقبت از طفل و یا عدم سلامت اخلاقی دانسته است. در بخشی دیگر، از طلاق و آثار منفی و مخرب آن و حضانت کودک سخن به میان آمده است.

در بخش پایانی کتاب از حق بازی و سرگرمی، که با سرشت کودک عجین است و یکی از نیازهای طبیعی او به شمار می‌رود، مطالب جالب توجهی آمده است. اصول کلی آموزش و پرورش از دیدگاه اسلام به صورت همگانی بودن، نداشتن محدودیت زمانی، نداشتن محدوده جغرافیایی ذکر شده است و از اولویت‌های تعلیم و تربیت اسلامی و استناد به روایات از ائمه معصومین (ع) نیز نکاتی ذکر شده است.

از دیگر نکات جالب توجه محبت‌ورزی به کودک، بوسیدن و اظهار محبت زبانی به اوست. عدم افراط و رعایت اعتدال در آن شرط اساسی است.

حقوق فرزندان در دوره نوجوانی و جوانی با عناوینی چون مشورت با فرزندان، سپردن مسئولیت به آنان، یاری کردن در انتخاب دوست، تربیت اقتصادی، مطرح شده است.

نکته پایانی کتاب نیز تربیت جنسی و چگونگی عمل براساس اصول کلی نگرش اسلامی است.

کتاب با منابع و مأخذ مهمی در زمینه مطالب مطرح شده زینت داده شده است. مطالعه این کتاب ارزنده را به عموم خانواده‌ها، مربیان و علاقه‌مندان توصیه می‌کنیم و برای نویسندگان محترم آرزوی سلامتی و موفقیت بیش‌تر در پیشبرد اهداف تربیتی اسلام را داریم.

دوستدار کودکان

برگ اشتراک مجله های رشد

شرایط:

۱. پرداخت مبلغ ۷۰/۰۰۰ ریال به ازای یک دوره یک ساله مجله درخواستی، به صورت علی الحساب به حساب شماره ۳۹۶۶۲۰۰۰ بانک تجارت شعبه سه راه آزمایش (سرخه حصار) کد ۳۹۵ در وجه شرکت افست.
۲. ارسال اصل فیش بانکی به همراه برگ تکمیل شده اشتراک با پست سفارشی. (کپی فیش را نزد خود نگه دارید).

◆ نام مجله های درخواستی:

.....
 .....

◆ نام و نام خانوادگی:

.....

◆ تاریخ تولد:

.....

◆ میزان تحصیلات:

.....

◆ تلفن:

.....

◆ نشانی کامل پستی:

.....

استان: ..... شهرستان: .....

◆ خیابان:

.....

◆ پلاک:

..... شماره پستی: .....

◆ در صورتی که قبلاً مشترک مجله بوده‌اید، شماره اشتراک خود را بنویسید:

کد اشتراک: .....

امضا:

● صندوق پستی مرکز بررسی آثار:

۱۵۸۷۵/۶۵۶۷

● صندوق پستی امور مشترکین:

۱۶۵۹۵/۱۱۱

● نشانی اینترنتی:

www.roshdmag.ir

● امور مشترکین:

۰۲۱-۷۷۳۳۶۶۵۶ - ۷۷۳۳۵۱۱۰

● پیام گیر مجله های رشد:

۰۲۱-۸۸۳۰۱۴۸۲

یادآوری:

- ◆ هزینه برگشت مجله در صورت خوانا و کامل نبودن نشانی و عدم حضور گیرنده، برعهده مشترک است.
- ◆ مبنای شروع اشتراک مجله از زمان دریافت برگ اشتراک خواهد بود.

مسئولان پاسخ دهند!

اشاره

در سفر به استان سمنان به همراه سردبیر و اعضاء هیئت تحریریه، پای صحبت مربیان عزیز و زحمت کش این خطه بودیم. سؤال هایی مطرح کردند که پاسخ به آن ها نیاز به تأمل و برنامه ریزی بیشتر داشت، به ویژه تمایل داشتند که به گوش مسئولان برسند...

- متأسفانه مسئولان و سرگروه های آموزشی مطالبی را که می گویند خودشان عمل نمی کنند. برای مثال ارزش یابی مربیان به جای این که توصیفی باشد، هنوز به شیوه سنتی انجام می شود.

- گاهی خواست والدین با برنامه های دوره پیش دبستانی هم خوانی ندارد. مثلاً والدین خواهان آموزش نشانه ها هستند، در حالی که برنامه این دوره ما را از این کار برحذر می دارد، وظیفه مربی چیست؟

- کلاس های ما کوچک است و تعداد دانش آموزان زیاد (بیش از ۳۰ نفر). در این فضای کوچک چگونه می توانیم اهداف دوره پیش دبستانی را دنبال کنیم.

- طبق آموزش های داده شده به مربیان باید بچه ها در سر کلاس آزادی داشته باشند و نباید آن ها را ساکت و منفعل نگه داشت. در حالی که بعضی از مدیران مدارس پیش دبستانی هنوز خواهان سکوت بچه ها در کلاس ها هستند و از مربیان چنین کلاس هایی حمایت می کنند. لطفاً مدیران را نیز در این خصوص توجیه کنید.

- با توجه به خواست مسئولان مبنی بر عدم آموزش خواندن در دوره پیش دبستانی، چرا دست اندرکاران مکتب القرآن اصرار به آموزش خواندن دارند؟

- با توجه به اهمیت دوره پیش دبستانی آیا از سال های آینده این دوره جزو پایه های اصلی آموزش رسمی کشور خواهد شد یا خیر؟

- یکی از عوامل رضایت شغلی داشتن امنیت شغلی است. آیا شما مسئولان می توانید رضایت مندی شغلی داشته باشید، ولی امنیت شغلی نداشته باشید و حقوق کافی دریافت نکنید؟ حقوق دریافتی ما مربیان از خدمتگزاران هم کم تر است. طبق فرمایش امام علی (ع): آن چه را برای خود نمی پسندی، برای دیگران هم می پسند.

رازهای معرفت

دیگران را برتر از خود بدان!

هشتمین امام معصوم حضرت رضا (ع)، در کلامی حکیمانه ده چیز را از نشانه‌های کمال عقل برشمرده‌اند که دهمین آن‌ها چنین است:

انسان عاقل، هر کس را ببیند، وی را از خود بهتر و پارساتر داند؛ زیرا مردم ۲ دسته‌اند:

- گروهی که از وی برتر و باتقواترند

- و گروهی که در مرتبه پائین‌تری از وی هستند.

وقتی فردی از گروه دوم را مشاهده کند با خود گوید، شاید این شخص نیکی‌هایش نهفته باشد که برای وی بهتر است و خوبی‌های من آشکار است که برایم شر محسوب می‌شود. و وقتی آدم بهتر و پاک‌تر از خویش (گروه اول) را ببیند، در برابرش فروتنی کند تا به مقام وی برسد.